TİYATRO

A. TURAN OFLAZOĞLU

SOKRATES SAVUNUYOR

tragedya 2 perde

VARLIK YAYINLARI

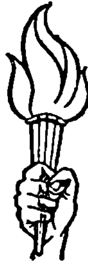
SOKRATES SAVUNUYOR • A. TURAN OFLAZOĞLU

VARLIK 26

A. TURAN OFLAZOĞLU

SOKRATES SAVUNUYOR

(İki Perdclik Tragedya)

VARLIK YAYINEVİ
Ankara Caddesi, İstanbul

TİYATRO SERİSİ : 26

Varlık Yayınları, Sayı : 1634
İstanbul'da Y. İstanbul Matbaasında dizilmiş,
Birlik Matbaasında basılmıştır.
Aralık, 1971

Bu oyun ilk kez 1968 yılında Devlet Tiyatrosunca aşağıdaki kadro ile Sokrates'in Savunması adı altında oynanmıştır.

YAZAN : A. Turan Oflazoğlu

SAHNEYE KOYAN : Asuman Korad

DEKOR - KOSTÜM : Hüseyin Mumcu

SOKRATES	SÖNMEZ ATASOY
I. YURTTAŞ............	MÜNİR CANAR
II. YURTTAŞ	ORHAN ARAL
III. YURTTAŞ.........	YILDIRAY AKINCI
APOLLODOROS	EJDER AKIŞIK
KRITON	EROL AKSOY
ANITOS	SUHA TUNA
MELETOS	FİKRET ERGİN
KSANTIPE	TÜLÂY ARTUK
BAŞYARGIÇ	CENGİZ YILMAZ
SAVCI	BAYKAL SARAN
ARISTOFANES	ALİ ALGIN
GARDİYAN	NURİ GÖKSEVEN

REJİ ASİSTANI : Orhan Aral

Sokrates Savunuyor 1970 yılında İstanbul Şehir Tiyatrosunca aşağıdaki kadro ile oynanmıştır.

YAZAN : A. Turan Oflazoğlu

SAHNEYE KOYAN : Engin Uludağ

ASİSTANLAR : Çetin Akçan - Metin Ergünoğlu

DEKOR - KOSTÜM : Gönül Ataman

SOKRATES	TORON KARACAOĞLU
I. YURTTAŞ............	METİN ÇOBAN
II. YURTTAŞ	NECDET YAKIN
III. YURTTAS.........	KAHRAMAN ACEHAN
APOLLODOROS	ARGUN KINAL
KRITON	SALTUK KAPLANGI
ANITOS	YALCIN AKCAY
MELETOS	ÇETİN AKCAN
KSANTIPE	AYSEGÜL DEVRİM KARAGÖZOĞLU
SAVCI	HALDUN ERGÜVENÇ
BASYARGIC	AYTAC YÜRÜKASLAN
ARİSTOFANES	KAYHAN YILDIZOĞLU
GARDİYAN	SÜKAN KAHRAMAN
KOROBAŞI	AVNİ YALÇIN

TEKELER KOROSU — YURTTAŞLAR
YARGIÇLAR — ASKERLER GÜLÇİN

ÖZPARS — ORHAN DURMAZ — SÜLEY-
MAN BALÇIN — SEZAİ ALTEKİN —
LEYLA ULUS — BİLGE GÖRGAN —
TUNCER SEVİ — MUSTAFA ÖKTEN —
ZEKİ ÇANKAYA — AYLİN ALACA —
ZEYYAT GÖRGAN — YAŞAR ÜNLÜER
MEHMET ÖZDOĞAN — ADNAN ALTAY

KOROYU ÇALIŞTIRAN : Muharrem Şen

SOKRATES NEYİ SAVUNUYOR

I

Yeni bir yaşama, yeni bir varoluş biçimi getirmek, her zaman pahalıya mal olmuştur insanlığa. Sokrates, insan yaşayışında aklı egemen kılarak bilimsel düşünceye yol açmış; ama bu arada, insanın doğa ile canlı ilişkiler, bağlantılar kurmasını, evrenin ritmine ayak uydurmasını sağlayan mitosu yıkmış ve her şeyden önce eşsiz bir yürek eğitimi olan, varlığın korkunç yüzüne katlanmayı öğreten tragedyayı öldürmüştür. Aklı azdırmıştır Sokrates. Oyunun ikinci perdesi başlarken, çevresinde tepinerek ona «Senin düşüncenin uğursuz soluğundan - sarardı gitti baharında tragedya» diye çıkışan tekeler korosu, Sokrates'in akıl gücüyle, aklın zorbalığıyla susturup varlığının tâ derinlerine hapsettiği içgüdülerin hortlayarak dışarı uğramasıdır.

Her devrim, bir bakıma, büyük bir günahtır ister istemez. Ve her büyük devrimci, belli bir anlamda, bağnazdır ister istemez. Sokrates'in Homeros, Aiskhilos ve Sofokles'e karşı takındığı tavır, bağnazlığın koyusudur. Koca bilgenin zindanda ozanlığa özenmesi, bir çeşit günah çıkarma değil de nedir?

Her devrimci bağnazdır dedim. Yanlış anlaşılmasın. Her devrimci, belli bir şeyin bağnazı olmak zorundadır.

Varlığının güclerini uyandırıp belli bir yönde yoğunlaştırması için gereklidir, zorunludur bu. Yoksa, saldıracağı cepheyi çökertmek için yeterli gücü nerden bulsun?

II

Sokrates neyi savunuyor? Kendini, elbette kendini. Ama öylesi bir kişidir ki o, kendini savunurken, insanı savunmuş olur. Bir gün, insan yüzünün özelliklerinden anlayan bir yabancı Atina'dan geçerken, Sokrates'in yüzüne karşı «Sen canavarın birisin, bütün kötülükleri, bütün kaba iştahları, tutkuları barındırmaktasın içinde» der. Sokrates ise sadece «Beni tanıyorsunuz efendim» diye karşılık verir. Bana kalırsa o adam övmek için söylemiş o sözleri; bilge de, bu dolaylı övgü için teşekkür etmis ona. Çünkü Sokrates insanı derinliklerde ve yüksekliklėrde denemiş, benzersiz bir kişidir.

Sokrates «Bilimsel düşünceye yol açmıştır» dedim. İnsan kafasını görüntülere tutsaklık etmekten kurtarıp kavramlara erdirmektir bu. Atom çekirdeğini patlatmaktan daha önemli bir devrimdir bu. Böylesi bir adam elbette yargılanacaktır. Yalnız efsanelerle eğitilmiş kafalar elbette «Yeni bir tanrı getiriyor bu adam!» diye yaygarayı basacaklardır. Hiç bir şeyi olduğu gibi kabul etmeyen; her şeyi çeşitli yönlerden yoklayan, evirip çeviren, her şeyi sıygaya çeken adamı, sıygaya çekerler elbette. Ama her şeyi sıygaya çekebilen adamı da hiç kimse, hiç bir şey altedemez.

Sokrates önce, kendini suçlayan yasalar düzenine karşı savunuyor kendini. Başta yenilir gibi, ama çok geçmeden savcıyı perişan ederek zaferi kendi yanına çekiyor;

çekiyor ya, bu onun en güclü tutkusuyla, ölümsüzlük tutkusuyla çeliştiği için, iç sesinin uyarmasıyla, kendi aleyhine çeviriyor savaşın gidişini; kendini yendirerek, her tragedya kahramanı gibi, yıkımının tohumunu kendi eliyle ekerek daha üstün bir zafer kazanıyor. Zindanda ise, belki de ölüm korkusundan dolayı, artık baskı altında tutamadığı içgüdüler gemi azıya alınca, kendine karsı savunmak zorunda kalıyor kendini. Kriton ile Apollodoros onu kurtarmaya geldiklerinde, önce heveslen'yor kaçmaya, «Yaşamak gibi var mı!» diye mırıldanıyor, ama yine iç sesinin uyarmasıyla, vaz geçiyor bundan. Ölmeden önce son dileği, son gecesini karısıyla geçirmek oluyor. Genç güzel ve tutkulu Ksantipe içeri girdiğinde, «Tanrım!» yerine, «Tanrılar!» diye çığlık salıyor, kızgın hayvanlar gibi sevişmek istiyor onunla. «Tekem de bana! Tekem de bana!» diye soluyor.

Peki, yıkımını neden kendi eliyle hazırlıyor Sokrates? Bu nemene savunmadır böyle? Sokrates'in yazılı eserleri olsaydı, belki de o trajik sonu hazırlamaz, ölümden kaçınmayı seçerdi. Bilirdi ki, eserleri nasıl olsa tanıklık edecektir kendisi için. Ama Sokrates tek bir satır bile yazmamıs, konusmakla yetinmiş sadece. Böyle bir adam ölürse, ne olur? Sevmeyenler «Oh olsun, kurtulduk şu lâf ebesinden!» diye gizli gizli bayram ederler; sevenlerse «Vah vah, duydunuz mu, ölmüş bizim Sokrates!» diye üzülürler bir iki gün, derken «Kara bir duman gibi dağılır hatırası rüzgârda» Sokrates eceliyle ölseydi, belki sevgili öğrencisi Platon bile onu ancak saygı değer bir öğretmen, üstün bir düşünce ustası olarak hatırlar onu eserlerinde kendi felsefesinin baş sözcüsü olarak kullanmaya akıl etmezdi. Yani, unutulur giderdi Sokrates. Oysa Sokrates gibi bir adam, unutulmamanın yolunu bilir; bilir ki, eceliyle ölen bizde iz bırakır, ama yeni yaşantılar zamanla

örter o izi; bilir ki,, kendi elimizle öldürülen bizim içimize girer, yaşar bizde. hem gittikçe büyüyerek. Bilir ki, varlığı kımıldatan yokluktur.

III

Daha üniversitede felsefe öğrencisiyken merak etmeye başlamıştım: «Bu adam neden akıl diye tutturdu, neden öylesi bir hırsla sarıldı soyutlamaya, kavramlara?» Bir gün, sevdiğim bir başka filozofun, Nietzsche'nin kitaplarından birini karıştırırken rastladığım bir düşünce, nicedir kafamın içinde evirip çevirdiğim soruya karşılık verdi birden, rahatlattı beni. Diyordu ki, son çağın büyük bilgesi: «İki türlü ülkücü vardır: Yaşama tutkusu zayıf olduğu için ülküye sığınanlar, bir de, içgüdüleri çok güçlü olduğu için ülküye bağlananlar.»

Sokrates öldüğünde yaşı yetmişi geçmiş. ama karısı genç. tutkulu ve kucağında çocuğu var. Ve Sokrates şölenlerde içmeye başladı mı, herkes yaya kalıyor yanında. Aklı, insan yaşayışının biricik. dediği dedik egemeni yapmak isteyen bilgenin. kişiliğini nice bir temel üstüne oturttuğunu görür gibi oldum. Onun iç yapısına. ruhunun tâ derinliklerine ışık tutmak, tragedyanın bu büyük düşmanını bir tragedya kahramanı olarak işlemek istedim. Platon. bir filozof olarak. ustasının düşünceleriyle ilgilenmiş daha çok. ne de olsa dışardan bakmış biraz ve hep hayran gözlerle seyretmiş. Ben de hayrandım Sokrates'e. ama oyunu yazmaya başlarken. hayranlığımdan kurtulmaya çalıştım; öylesi bir tavır takınan insanın içinde neler olup bitebileceğini göstermek. bir de. neden öyle olduğunu duyurmak amacını güttüm ancak. Kısaca: Sanatın tavrına bağlı kaldım.

Sokrates Savunuyor, Platon ve Ksenofanes'in yazdığı Sokrates'in Savunması adlı kitapların sahneye uygulanması değildir. Onlardan yararlandım şüphesiz, ama yeni bir Sokrates'tir bu, birçok yönüyle Türk olan bir Sokrates. Dış görünüş bakımından, benim Sokrates'im yer yer Platon'un ve çağdaşlarının Sokrates'ine benzer elbette. Ama bilinen gerçektir: O çağlarda ayın ön yüzüyle yetinilirdi; bugün biz arka yüzünü de görmek istiyoruz artık

A. Turan Oflazoğlu

KİŞİLER:

SOKRATES
İÇ SES
I. YURTTAŞ
II. YURTTAŞ
III. YURTTAŞ
APOLLODOROS
KRITON
ANITOS
MELETOS
KSANTIPE
BAŞYARGIÇ
SAVCI
ARISTOFANES
GARDİYAN
TEKELER KOROSU
KOROBAŞI

Yargıçlar, Atinalılar

BİRİNCİ PERDE

Birinci Sahne

(Atina'da bir alan: Sabah. Yer yer dikilmiş, uyuyan Atinalılar, arkaları dönük. Sokrates girer, ak saçlı bir koca, ama dinç mi dinç. Ayakta uyuyanları görünce acı acı güler.)

SOKRATES *(I Yurttaşı omuzundan sarsarak):*
Hey!
I YURTTAŞ *(esniyerek döner):*
Kim o?
SOKRATES:
Güneş!
I YURTTAŞ:
Ne?
SOKRATES:
Çok oluyor güneş doğalı.
Uyan artık, Atinalı!
I YURTTAŞ:
Ne yapmalı uyanıp da?
SOKRATES:
Uyan da düşün!
I YURTTAŞ *(gözlerini açarak):*
Neyi?
SOKRATES:
Olup bitenleri.

I YURTTAŞ *(uyuklayarak):*
Peki.
SOKRATES:
Düşünüyor musun?
I YURTTAŞ *(gözlerini aralıyarak):*
Neyi?
SOKRATES:
Toplayıp toplayıp götürüyorlar yurttaşları,
sorguya çekiyorlar ikide bir.
Güvenliği korumak içinmiş bunlar.
Sen, Atınalı bir yurttaş olarak
ne düşünüyorsun bu konuda?
I YURTTAŞ *(tedirgin):*
Sırası mı şimdi bunun!
SOKRATES:
Ne zamanmış sırası bunun?
I YURTTAŞ:
Ne bileyim ben! Elbet vardır bir sırası.
Vay canına! Ne düşünüyorum bu konuda ha?
Ben mi ne düşünüyorum? Ben?
SOKRATES *(alaylı gülerek):*
Evet, sen, kendin.

(I Yurttaş düşünmeye başlar. Sokrates, Apollodoros'u sarsar.)

APOLLODOROS *(gülümseyerek açar gözlerini):*
Amma da geç olmuş... uyku değil dipsiz kuyu.
Düş babam düş, düş babam düş!
SOKRATES *(omuzundan tutarak):*
Düşün de düşme dostum, düşün!
Gereğinden fazla uyumak
ölüme çalışmaktır büsbütün.

(Apollodoros iyice uyanarak sevinir, Sokrates'e sokulur. Sokrates, tam başka birine gidecekken, I Yurtta-

şın yine uyuya kaldığını görür, koşup omuzundan sarsar.)

Uyan be adam, uyan!
Uyan da düşün, düşün de uyan!

(Sesinden öbür Atinalılar yavaş yavaş dönerek gözlerini kırpıştırırlar. Sokrates her birine ayrı ayrı koşarak sarsar.)

SOKRATES *(II Yurttaşa):*
Seçmek nedir?

II YURTTAŞ *(bocalar):*
Seçmek mi? Seçmek...
(Uyuklar.)

SOKRATES *(omuzundan sarsarak):*
Seçmek, evet, seçmek!
Kendinden geçmek değil.
(III Yurttaşa)
Sen söyle, nedir seçmek?

III YURTTAŞ *(düşünür, birden sevinerek):*
Olmuş elmayı
hamından ayırmaktır seçmek!

SOKRATES *(alaylı):*
Aferin! Peki,
olmuş insanı hamından ayırmak?

III YURTTAŞ *(bön bön):*
O da seçmek...

SOKRATES:
Elmayı armuttan ayırmak ne peki?

III YURTTAŞ:
O da...

(Sokrates, I Yurttaşa bakar sert sert; adam onun baktığını görür görmez, yoğun bir düşünmeye girer.)

I YURTTAŞ *(kendi kendine):*
Ben ne düşünüyorum bu konuda?
Ben yani. Kendim!

SOKRATES *(1 Yurttaşa):*
Sen söyle bakalım, neymiş seçmek!
1 YURTTAŞ *(kendisi bulmuş gibi):*
Olgun elmayı
hamından ayırmaktır seçmek.
Yok, yok! Olgun insanı hamından ayırmak.
Elmayı armuttan ayırmak yani!
SOKRATES *(kendi kendine, alaylı):*
Ayırın bakalım elma kafalılar,
olgun elmayı hamından!
Ayırın bakalım armut kafalılar,
armudu elmadan!
(Apollodoros'a)
Sen söyle.
APOLLODOROS:
Seçmek, güzeli çirkinden ayırmaktır.
SOKRATES:
Peki, doğruyu eğriden ayırmak?
(Apollodros bocalar, utanır.)
KRITON:
O da seçmek.
SOKRATES:
İyiyi kötüden ayırmak ne peki?
YURTTAŞLAR *(hep birden atılarak):*
Seçmektir!
SOKRATES *(alaylı):*
Son seçimde oy kullandınız mı siz?
YURTTAŞLAR:
Demokrasi çağında değil miyiz!
SOKRATES *(gezinerek):*
Seçmek nedir bilmeden seçen kişi
dala tutunayım derken yılana sarılabilir.
(Uyuklayan birini omuzundan sarsarak)

Seçmek bilinçli olmak demektir,
bilinçli olmak da, düşünmek.
(Bir süre dalar. Kendisini şaşkınlık içinde seyredenlere)
Her türlü tehlikeye karşı uyanık olmak gerek.

I YURTTAŞ:
Yabancıları mı demek istiyorsun, Sokrates?

SOKRATES *(gülümseyerek):*
Daha korkulu değil mi içimizdeki düşman?

APOLLODOROS:
Yurdunu satmaya hazır kişi, öyle ya,
daha yıkıcı olur dışardaki düşmandan.

SOKRATES *(II Yurttaşa):*
Peki, içimizde, her birimizin
tâ derinliğinde otağ kuran düşman?

II YURTTAŞ *(şaşırmış):*
Anlıyamadım bunu, Sokrates!

SOKRATES *(dalgın dinleyen III Yurttaşa):*
Dün, keniş kemerli evinizin önünde
ak saçlı baban sana çıkışırken
gördüm ona nice bir hınçla baktığını.

III YURTTAŞ *(şaşırmış):*
Ben mi?

SOKRATES:
«Hani şeytan diyor ki,
al şu bunağı ayağının altına
canını armağan et cehenneme!»
İhtiyar babanın karşısında
böyle geçirmiyor muydun içinden?

III YURTTAŞ *(daha da şaşırmış):*
Ama hiç suçum yoktu benim, Sokrates!
Peki, sen nerden biliyorsun bunları?

Yoksa sen miydin
kulağıma o sözleri fısıldayan?

I YURTTAŞ *(III Yurttaşla alay ederek):*
Bak nasıl da kaçırdı ağzından!
Utanmıyor musun be adam
bir ayağı çukurda baban için
böyle kötü şeyler düşünmeye!
(Gülüşmeler)

SOKRATES:
Zaman zaman o şeytan
böyle şeyler fısıldar hepimizin kulağına.
Kimsenin kimseyi ayıplamaya
hakkı yoktur bu bakımdan. Ancak...

APOLLODOROS:
Ancak?

SOKRATES:
Ancak bu fısıldanan şeyleri
bastırıp boğmayı bilmeyendir
ayıplanması gereken.

III YURTTAŞ:
Peki, Sokrates, kişi nasıl söz geçirir,
nasıl buyruk altına alır kendini?

II YURTTAŞ:
Güzel, çekici şeyleri, hele haram meyveyi
arzulayan biri var içimde hep
bana danışmadan, izin almadan.

KRITON:
Başına buyruk yaşayan biri.

APOLLODOROS:
Onun istediğini istemekten,
onu izlemekten başka bir şey
yaptığımız yok çoğu kez.
(Meletos ile Anitos sinsice girerler.)

SOKRATES *(gezinerek):*

Akılla eğitmeliyiz yüreği, o yaban çocuğunu.
Her biri başka yöne çeken azgın tutkulara,
her biri baş olmak isteyen zorba içgüdülere
gem vurmalıyız düşünme gücüyle!
İç güvenliği sağlam kazığa bağladık mı
daha güçlü oluruz dış tehlikeye karşı.
Yalnız...
(Herkes merakla ona bakar.
Düşmana karşı güçlü olmanın ilk şartı
iyi tanımaktır düşmanı. Bir var ki...
(Herkes merakla bekler.)
Kendini tanımayan, tanıyamaz başkasını.
Öyle değil mi...
(Gözlerini, dinleyenlerin üzerinde gezdirir bir bir; onlar acaba hangimize soracak diye merak ederken, birden)
Meletos!
(Meletos şaşırır, bocalar, ötekiler gülüşünce daha da bozum olur. Sokrates. Meletos'un gözlerinin içine bakarak)
Kendi içini iyi bilen
ciğerini okur karşısındakinin!
Öyle değil mi...
(Yurttaşlardan birinin arkasına gizlenmeye çalışan Anitos'a)
Anitos!
(Gülüşmeler. Meletos ile Anitos anlamlı anlamlı bakışırlar. Sokrates gezinerek)
İyi tanıyın kendinizi Atinalılar.
İyi tanıyın kendinizi! Sonra da
düşmanınızı iyi tanıyın.

I YURTTAŞ:
Spartalılar mı daha zorlu, Sokrates, Persler mi?
Hangisinden daha çok çekinmeliyiz biz?

SOKRATES:
Yeryüzünün en büyük gücü
Perslerin elinde şimdilik.
Sakınmak gerek.
(Meletos ile Anitos bakışırlar.)
APOLLODOROS:
Peki, Spartalılar?
SOKRATES *(Meletos ile Anitos'u göz ucuyla süzerek):*
Bizimki gibi küçük bir ülke Sparta,
ama Perslerden daha tehlikeli bizim için.
Örnek almak gerek.
MELETOS *(Anitos'a yavaşça):*
Duydun mu nasıl övüyor Sparta'yı?
ANITOS *(yavaşça):*
Demin de Persleri övdü ya!
SOKRATES *(Meletos ile Anitosa duyurmak istercesine):*
Yeter ki baştakiler...
MELETOS *(Anitos'a yavaşça):*
Baştakiler dedi, iyi dinle!
SOKRATES *(gezinerek):*
Yeter ki, bizi yönetenler... attıkları her adımda
herkes için en iyi olanı istesinler
her şeyden önce.
MELETOS *(maksatlı):*
İstemiyorlar mı, Sokrates?
SOKRATES *(gülerek):*
İsteyebilmeleri için
iyinin ne olduğunu bilmeleri gerek
her şeyden önce.
ANITOS *(maksatlı):*
Bilmiyorlar mı, Sokrates?
SOKRATES *(alaylı):*
Bilseler, öğretirlerdi
Bize de, size de!

(Meletos ile Anitos bakışırlar. Ksantipe sessizce girer, dinler.)

Halkını karanlıktan çıkarmaya çalışmayanı
daha koyu karanlıklar boğar sonunda!

KSANTİPE *(kendi kendine):*
Korkarım bu sözler
kendi başını yiyecek bizim herifin.

KRİTON:
Peki, Sokrates, bilgi yeter mi
kötülüğü önlemeye?

SOKRATES:
İyiyi bilen, kötüden uzak durur.

I YURTTAŞ:
İyiyi bilen, belki de
kötüyü daha bir çekici bulur.

III YURTTAŞ *(hınzırca):*
Belki de, iyinin ne olduğunu bilen
daha iyi işler kötülüğü!

YURTTAŞLAR *(tempo tutarak, delice):*
Hah hay! Daha iyi işler kötülüğü!
Daha iyi işler kötülüğü!

SOKRATES *(yarı şakacı, yarı öfkeli):*
Karanlığa ayarlanmış gözleri
ne zordur ışığa alıştırmak...
Sizi gidi köstebekler sizi!

KSANTİPE:
Hey Sokrates! Sokak kandili!
Işığını bu yana çevir biraz da!
(Gülüşmeler)

SOKRATES*(Ksantipe'nin yanına gelir, biraz kaygılı):*
Ne istiyorsun yine?

KSANTİPE:
Bari evde otur da yardım et karına,
kırk yılın başı bir işe yara!

Alacaklılar başımın etini yer kaç gündür.
Buna bir çare düşünmüyorsun da
yol göstermeye kalkıyorsun ona buna!

SOKRATES *(güler, ama tedirgin):*
Hadi şimdi, eve git sen!
Akşam ola hayır ola.

KSANTİPE:
Hani bu akşam da eli boş gelirsen,
eve almam seni Sokrates, bilesin!

SOKRATES *(gülerek, yavaşça):*
Hadi şimdi, gem almaz tayım benim,
eve git, akşama görüşürüz.

I YURTTAŞ *(takılarak):*
Yatağa da almaz mısın Sokrates'i, Ksantipe?

II YURTTAŞ:
Ya ya! Sen ondan haber ver asıl!

III YURTTAŞ:
O daha korkunçtur Sokrates için!
(Kaba gülüşmeler)

KSANTİPE:
Sizi gidi aylaklar,
boş gezenin boş kalfaları sizi!
Anıma da azıyorsunuz işsizlikten.
Şöyle baş edilmez bir taun,
doymak bilmez bir savaş ister size,
ancak öylesi paklar hepinizi!

I YURTTAŞ *(gülerek):*
Sahi Ksantipe, para getirmezse
eve almaz mısın Sokrates'i?

II YURTTAŞ:
Almazsa almasın canım!
Sokakta kalacak değil ya Sokrates'imiz.

III YURTTAŞ:
Yorgunluğunu alacak bir yatak,

şöyle yumuşak bir şey bulur herhalde
şu koskoca Atina kentinde!
KSANTİPE *(şirret):*
Yoksa onu eve almadığım geceler
senin yatağında mı dinlendiriyor vücudunu?
Yoksa karın Sokratesin tiryakisi mi oldu,
bu gece de onu mu çekiyor canı yoksa, ha?
SOKRATES *(yurttaşlara, gülerek):*
Canım varmayın şunun üstüne!

I YURTTAŞ:
Ne haddimize! Onun üstüne
bir sen varabilirsin ancak!
(Delice gülüşmeler)

KSANTİPE:
Sizi düzen tutmaz sazlar sizi!
Bozuk ezgilerinize ayak uydurup
hora tepin deliresiye, geberesiye!
Bana bak Sokrates, dediğimi unutma!
Eli boş geleyim deme bu akşam!
Kapıyı tutan alacaklıları savmak için
aklım şaşırdı yalan uydurmaktan.
SOKRATES:
Peki peki!
KSANTİPE:
Her şeyin ne olduğunu bilmeliyiz,
akılla kavramalıyız özünü, der durursun.
Biraz da borcun ne olduğunu bilsen,
biraz da para kavrasa elin!

KRİTON *(yaklaşır, yavaşça):*
Hadi Ksantipe, eve git sen!
Ben alacaklılarla konuşurum,
başını ağrıtmazlar bir daha.

(Sokrates bir kenarda dalar, bakışları boşlukta.)

KSANTİPE *(öfkeli):*

Düşüncesiz herif, n'olacak!

APOLLODOROS *(gelir, yavaşça):*

Neresi düşüncesiz bunun, Ksantipe?
Som düşünce değil de nedir bu adam?

(Hayran hayran seyreder Sokrates'i. Ksantipe de ona bakar bir süre, yavaş yavaş yüzü değişir, deminki davranışından pişman gibidir; sevgi dolu, yaklaşır Sokrates'e.)

KSANTİPE *(yavaşça):*

Para mara istemiyorum senden.
Ama böyle uluorta konuşmasan,
devlet büyüklerini küçük düşüren şeyler
söylemesen böyle herkesin önünde.
Başına bir belâ gelecek diye korkuyorum.

SOKRATES *(dalgın):*

Yolumun gerektirdiği şeyleri yapmaktan
hiç mi hiç geri duramam ki ben.
Öyle buyuruyor içimdeki ses.

(Kendisini şaşkınlık içinde seyreden yurttaşların yanına gider.)

KSANTİPE *(Sokrates'den yana bakarak çıkarken, kendi kendine):*

Ne var bu adamda tanrılar!
Nasıl büyülüyor beni de, başkalarını da!
Demin onunla alay eden şu zevzekler
nasıl da saygılı duruyorlar şimdi.
Doğrusu gurur veriyor bana bu.

(Çıkar.)

SOKRATES *(Anitos ile Meletos'a duyururcasına):*

Öyle buyuruyor içimdeki ses!

MELETOS *(Anitos'a yavaşça):*

Dikkat!

(Sesini yükselterek)
Nedir o sözünü ettiğin, Sokrates?
SOKRATES:
İçimde doğruyu eğriden ayırandır,
yapmam gerekeni bana buyurandır.
MELETOS *(Anitos'a yavaşça):*
Dikkat! İçimde tanrı var, demek istiyor.
(Sesini yükselterek)
Peki, nasıl bir şey bu, Sokrates?
Neye benziyor? Biraz açıklasan da...
I YURTTAŞ:
Sahi, Sokrates!
ÖBÜR YURTTAŞLAR:
— Ya ya!
— Hadi anlat Sokrates!
SOKRATES *(dalgın, ama göz ucuyla da Meletos ile Anitos'u kollayarak):*
Güç... şudur demek zor...
Cin mi desem...
MELETOS *(Anitos'a yavaşça):*
Duydun mu? Cin mi desem, tanrı mı, diyecek ya, çekiniyor; ama demek istediği o!
ANİTOS *(yavaşça):*
Besbelli! Daha açık olamaz!
Yeni bir tanrıdan söz etmek istiyor.
APOLLODOROS:
Az önce daldığında, Sokrates,
yine duydun mu o sesi?
SOKRATES:
Hayır, Apollodoros.
III YURTTAŞ:
Peki neden daldın öyle Sokrates?
II YURTTAŞ:
Dinler gibi bir halin vardı.

SOKRATES:
Konuşmasını bekliyordum sadece.
KRİTON:
Peki neden konuşmadı bu kez?
SOKRATES:
Konuşmasını beklediğim için Kriton.
O hep kendi seçer yerini, zamanını.
(Meletos ile Anitos'a duyururcasına)
Hiç şaşmaz o!
MELETOS *(Anitos'a yavaşça):*
Duydun mu? Tanrı değil de nedir bu!
ANİTOS *(yavaşça):*
Besbelli! Daha açık olamaz!
SOKRATES *(Meletos ile Anitos'a doğru ilerliyerek):*
Bin bir tehlikeyle çevrili insan!
Neyin ne olduğunu öğrenmeliyiz artık;
bütün gelenekleri, görenekleri
yeni baştan incelemeliyiz bir bir
bütün yasaları, inançları, tanrıları!
(Birden dönerek)
Her şeye karşı uyanık olmak gerek,
düşünmek gerek bunun için de, yurttaşlarım...
(Meletos ile Anitos sinsice işaretleşerek çıkarlarken. Sokrates bir an, belli etmeden seyreder onları; sonra yurttaşlara dönerek)
düşünmek... düşünmek.
YURTTAŞLAR *(büyülenmiş gibi):*
Düşünmek...
SOKRATES *(gür):*
Düşünmek gerek!
YURTTAŞLAR *(gür):*
Düşünmek gerek!
SOKRATES *(uyuklayanlardan birini dürterek):*
Düşünmek için uyanmak gerek!

Uyanmak için düşünmek!
(Ordan oraya koşarak uyuklayanları sarsar.)
Uyanıp düşünmek gerek yurttaşlarım,
düşünüp uyanmak gerek!

YURTTAŞLAR:
Uyanıp düşünmek gerek,
düşünüp uyanmak gerek!

SOKRATES:
Düşünüp uyanmak!
(Yurttaşlar Sokrates'in çevresini alırlar.)

YURTTAŞLAR *(coşkun):*
Düşünüp uyanmak,
düşünüp uyanmak!

SOKRATES *(tutkulu):*
Uyanmak, varlığı saran
bütün uykulardan
uyanmak!

YURTTAŞLAR:
Uyanmak bütün uykulardan!

SOKRATES:
Uyanmak için düşünmek gerek,
düşünmek, düşünmek, düşünmek!

YURTTAŞLAR:
Düşünmek, düşünmek, düşünmek!
(Susarlar: hepsinin yüzünde yoğun bir düşünme. Meletos ile Anitos iki askerle girerler, Sokrates'i gösterip sinsice çıkarlar. Askerler, yurttaşların böylesine yoğun düşünmesine kızıp kaşlarını çatarlar. Kriton, Sokrates'in kolunu hafifçe tutarak askerleri gösterir. Sokrates bir an şaşırır, bocalar. Işık azalırken)

İÇ SES *(derinden):*
Değil mi ki yola çıktın bir kez,
yürümen gerek sonuna dek,
yürümen, Sokrates!

(Işık yavaş yavaş artarken)

SOKRATES *(deminkinden daha gür, daha kesin, askerlere meydan okurcasına)*:
Uyanıp düşünmek gerek yurttaşlarım,
düşünüp uyanmak gerek!
Uyanmak gerek yurttaşlarım,
uyanmak gerek!

(Askerler yaklaşırken, yurttaşlar yavaş yavaş sıvışırlar. Yalnız Apollodoros ile Kriton kalır. Sokrates'i korumak ister gibi, ona sokulurlar. Kararır.)

İkinci sahne

(Yargı yeri: oturmuş, sabırsız bekleşen Atinalılar. Başyargıç, yargıçlar ve Savcı girerken, yurttaşlar ayağa kalkarlar. Derken Sokrates, iki asker eşliğinde gelir, ortadaki sanık yerine oturur. Askerlerden biri sahnenin sağında, öbürü de solunda yer alır.)

BAŞYARGIÇ: Ben, Atina yargıçlar kurulu başkanı, Sofronikos oğlu Sokrates'in duruşmasını halk önünde açıyorum. Söz savcınındır.

SAVCI: Pek sayın yargıçlar, çok sevgili Atinalılar! Sözü fazla uzatmıyacağım. Her gece karımız, çoluğumuz çocuğumuzla birlikte uykunun koynuna tam bir gönül rahatlığıyla girebiliyorsak, —bundan yoksun kalanlar ne mutsuz kişilerdir!— ertesi sabah yine sağlık içinde uyanmanın sevincini sessizce bölüşebiliyorsak; karılarımız ev işlerine, bizler dışardaki çalışmalarımıza huzur içinde başlıyabiliyorsak, bütün geleceğimizi ellerine emanet ettiğimiz çocuklarımızı hiç kaygı çekmeden sokağa salabiliyorsak, —bundan yoksun olanlar ne mutsuz kişilerdir!— evet, pek sayın yargıçlar, çok sevgili

Atinalılar, gerekli zamanlarda mermer sütunlu tapınaklarımızın çevresinde toplanıp tanrılarımıza, bilgeler bilgesi Apollon'a, güçlüler güçlüsü Zeus'e ve bütün tanrılarımıza tapınarak, bizden esirgemedikleri sonsuz bağışlar için dualar sunup yeni yeni dileklerde bulunabiliyorsak, —bundan kaçınanlar ne kara yazılı kişilerdir!— ve...

(Kalabalığı şöyle bir süzerken)

APOLLODOROS *(Kriton'a yavaşça):* Sözü fazla uzatmıyacaktı hani.

KRITON *(yavaşça):* Savcının kısa kestiği görülmüş müdür?

SAVCI: ...ve bu insanca yaşayışımızda bizlere, yurtsever, ulussever, tanrısever kişilere barınaklık eden Atina'mızla, bu ülkeler ülkesi, biricik yurdumuzla övünebiliyorsak, —bundan kaçınanlar ne kara yazılı kişilerdir!— evet, pek sayın yargıçlar, çok sevgili Atinalılar, bu eşsiz yurdun, öbür ülkelere yukardan bakabilmesi gönüllerimizi sonsuz bir kıvanca boğuyorsa, sorarım size, neyin sayesinde oluyor bütün bunlar? Düzen sayesinde değil mi?

(Alkış. «Bravo! Bravo!» sesleri.)

Atalarımızın kurduğu, yüzyıllarca süren bir çabayla, sırasında ölüp sırasında öldürerek, kan, ter,, mal, mülk, can pahasına kurduğu düzen sayesinde değil mi?

(Daha gür bir alkış. «Yaşa savcı!» sesleri.)

İşte, pek sayın yargıçlar, çok sevgili Atinalılar, bu düzen nicedir büyük bir tehlikeyle burun buruna!

(Parmağıyla Sokrates'i göstererek)

İşte o tehlikeyi gösteriyorum size, Atinalılar! O tehlike bu adamdır, Sokrates dedikleri!

KSANTİPE *(şaşırmış):* Aaa!

I YURTTAŞ: Savcı pek yaman bugün! Her sözü kılıç gibi.

II YURTTAŞ: Biraz fazla abartıyor bence.

III YURTTAŞ: Şşşşt! Dinliyelim.

SAVCI: Bu adam, Atinalı olduğu bile su götüren, —öyle ya, pek sayın yargıçlar, çok sevgili Atinalılar, hangimizde var bu yassı burun, bu kalın dudaklar, insandan çok keçiyi andıran bu çarpık biçim!

(Yer yer alkış ve «Bravo!», yer yer de «Yuh!» sesleri)

KSANTİPE*(ayağa fırlayarak)*: İçin çarpılmış senin, için! O yüzden her şeyi çarpık görüyorsun!

SAVCI: Sen böyle uluorta nasıl konuşursun, kadın!

KSANTİPE: Bu konuda söz söylemeye senden çok hakkım var benim, çünkü bu adam benim kocamdır. Onun çarpık olup olmadığına gelince, bunu senden de, burda bulunan herkesten de iyi bilirim ben, çünkü bu adam benim kocamdır.

BAŞYARGIÇ: Otur yerine, hatun!

(Kriton, Ksantipe'yi yatıştırır.)

Son sözleriniz, yargıçlar kurulunca hoş karşılanmamıştır, bay savcı.

I YURTTAŞ: Böylesi görülmemiş şimdiye dek!

II YURTTAŞ: Evet, fazla ileri gitti savcı.

III YURTTAŞ: Şşşt! Dinliyelim, savcı konuşuyor.

SAVCI: Heyecanıma anlayış gösterip bağışlamanızı dilerim. Evet, bu adam...

APOLLODOROS *(ayağa fırlayıp düzelterek)*: Sokrates!

SAVCI: Özür dilerim... sanık Sokrates yüzünden, ülkemizin mutluluk güneşi tutulmuş bulunuyor yıllardır. Sabahtan akşama dek çarşı pazar dolaşıyor, yaşlı, genç, kim olursa, —ama özellikle gençleri arıyor, buna dikkatinizi çekerim— havadan sudan konuşmaya başlıyarak tartışmaya sokuyor, şeytanca bir söylev güciiyle serseme çeviriyor onları. Birtakım sakıp düşünceleri gencliğin körpe ruhuna damlatarak zehirliyor, öyle ki, bugün gençlerimiz, büyüklerini gördüler mi, ayağa bile kalkmıyorlar artık!

(«Doğru, doğru!» diyenler)

Kutsal değerlere saygı diye bir şey kalmadı çoğunda. «Atinamız yeryüzünün incisidir, en güçlü devletidir; onun yurttaşı olmak, onun uygarlığından yararlanmak en büyük mutluluk ve ayrıcalıktır» derseniz, insanı son derece rahatsız eden bir sırıtışla süzüyorlar önce, sonra da kasıla kasıla «Acaba bu söyledikleriniz gerçekten doğru mu» diyorlar. Sorarım size, pek sayın yargıçlar, çok sevgili Atinalılar: Onlar bu halleri kimden öğreniyorlar? Bu adamdan, Sokrates'ten değil mi?

(«Doğru, doğru! Bravo!» sesleri)

Şimdi anlatacağım şeye dikkat buyurmanızı dilerim. Geçenlerde bir delikanlıyla konuşuyordum, — kendisini çocukluğundan beri tanırım, çok uysal, tanrısever, yurtsever, ulussever bir çocuktu— «Peki, evlâdım, tanrılar konusunda ne düşünüyorsun?» diye sorduğumda, ne dese beğenirsiniz? «Ozan uydurmaları beyim, ozan uydurmaları!

(Kalabalıkta homurdanmalar)

Evet, sevgili yurttaşlarım, doğru işittiniz! Ozan uydurmaları... «Ama yavrum» diyecek oldum, delikanlı eliyle susturarak devam etti: «Yaradılıştan zayıf olan ozanlar, çok isteyip bir türlü ele geçiremedikleri şeyler karşısında —onların özlemleri, güçlerini yaya bırakır— evet, ulaşamadıkları şeyler karşısında, tehlikeli tohumlar ekerler umutsuzluk toprağına: derken tanrılar boy gösterirler birer birer. Kendi elleriyle koparamadıkları meyveleri bu tanrılar devşirirler onların yerine.» Pek sayın yargıçlar, çok sevgili Atinalılar, sorarım size, o genç kimden öğrenmiştir bu türlü düşünmeyi? Bu adamdan, Sokratesten değil mi?

(«Öyle, çok doğru, kahrolsun!», yer yer de «Ne münasebet, ağzını topla!» diye bağrışanlar)

Pek sayın yargıçlar, çok sevgili Atinalılar! Düzen sar

sılmıştır. Onu bozan el, o suçlu el, bizim adaletimizin çelikten eliyle kırılmazsa...

KSANTİPE *(şaşırmış, öfkeyle):* Aaa! Senin elin kırılsın be herif! Ben de bir yığın yaldızlı lâfın altından ne çıkacak diye merak ediyordum.

(«Şşşt!» diyenler)

SAVCI *(bir an Ksantipe'ye kinle bakarak):* Korkudan titriyerek söylüyorum, tanrıların adaleti hemen harekete geçecek, —onlar haklarından vazgeçmezler— tanrılar tanrısı Zeus, yıldırım sağanağına tutacak ülkemizi; ve bizi her türlü belâdan, kıtlıktan, kuraklıktan, açlıktan, taundan esirgeyen tanrıçamız Atinea, Hera ve öbür tanrılar seyirci kalacaklar sadece, bilesiniz Atinalılar! Sözüm bitmiştir.

YURTTAŞLAR:

— Suçlu el kırılsın istiyoruz!

— Adalet yerini bulsun istiyoruz!

— Ülkemiz yıkımdan kurtulsun istiyoruz!

BAŞYARGIÇ *(susturarak):* Sanık Sokrates! Savunmana başlamadan önce, doğruyu, yalnız doğruyu söyliyeceğine, tanrılarımız üstüne and içer misin?

SAVCI *(atılarak):* Tanrılarımıza inanmıyor ki o, sayın başyargıcım!

SOKRATES: Tanrıyı tanık gösteririm ki...

SAVCI *(keserk):* Hangi tanrıyı tanık gösterdiği sorulsun sanığa, sayın başyargıcım!

SOKRATES *(pekiştirerek):* Tanrıyı, yüce sayılan bütün varlıklardan daha yüce bildiğim, ulular ulusu Tanrımı tanık gösteririm ki, doğruyu, yalnız doğruyu söyliyeceğim.

APOLLODOROS *(sevinçli, Kriton'a:* Savunma nasıl olur, görür şimdi savcı!

KRİTON: Utançlardan utanç beğensin artık!

KSANTİPE *(içi içine sığmaz):* Bizimki şimdi çamaşır gibi sıkar onu!

(Sokrates dalar.)

APOLLODOROS *(kaygılı):* N'oluyor Kriton?

KRİTON *(kaygılı):* Daldı yine!

KSANTİPE: Başıma gelenler!

BAŞYARGIÇ *(Sokrates'e merakla bakarak):* Yargıçlar kurulu, sanık Sokrates'in savunmaya başlamasını beklemektedir.

APOLLODOROS *(heyecanlı):* Hadi Sokrates! Konuş! Savun kendini!

KRİTON *(haykırarak):* Konuş Sokrates! Savun kendini!

KSANTİPE: Bizim herif ağ saldı yine dipsiz sulara! Dalmanın sırası mı be adam! Sokakta kime rastlasan bülbül gibi şakırsın her zaman. Şimdi de konuşsana! Konuş da boyunun ölçüsünü alsın şu herif, anlasın dünyanın kaç bucak olduğunu!

SAVCI *(gülerek):* Tanrıların adaleti bizimkinden önce davrandı, sayın yargıçlar, sanığın dili tutuldu.

(Işık azalır.)

İÇ SES *(derinden):*

Sakın ha Sokrates! Kendin için savunma kendini.
Ölümsüzlüğün iyice bir olgunlaştı dalında,
onu koparma zamanı geldi Sokrates.
Kendin için savunma kendini.

(Işık artarken)

SOKRATES: Sayın yargıçlar, sevgili yurttaşlarım.

KRİTON İLE APOLLODOROS *(rahatlıyarak):* Hele şükür!

KSANTİPE: Ha şöyle!

SOKRATES: Kendim için savunmıyacağım kendimi. Çünkü zerrece korkmuyorum ölümden.

BAŞYARGIÇ: Ne ölümü Sokrates? Yargıçlar kurulu karara varmadı ki daha.

SOKRATES: Evet, kendim için değil, sizler için, Atinalılar için savunacağım kendimi.

I YURTTAŞ: Sokrates ne demek istiyor sence?

II YURTTAŞ: Savcının yuvasını yapacağım demek istiyor bence.

III YURTTAŞ: Şşşt! Susalım.

SOKRATES *(alaylı)*: Sayın savcı öyle bir anlattı ki beni, doğrusu, kendimi tanıyamadım. Yer yer «Ne zorlu kişiymiş bu Sokrates» dedim, hayran kaldım kendime. Yer yer de «Ne korkunç bir ifrit belâ kesilmiş başına Atina'nın» dedim, ürktüm kendimden.

(Gülüşmeler)

Sayın savcı deneseydi, kimbilir ne dehşetli tragedyalar, ne yaman komedyalar kazandırırdı Atina Tiyatrosuna! Gerçekleri çarpıtarak gösterme konusunda, değme ozanlara parmak ısırtacak bir yetkisi var, kutlarım kendisini.

(Gülüşmeler)

Evet, kendim için değil, sizler için savunacağım kendimi, Atina için! Çünkü vazgeçilmez bir at sineğiyim ben bu devlet için, bu parlak tüylü küheylân için! Beni öldürürseniz, kim uyanık tutar onu, Atinalılar? Kim uyanık tutar sizi, ha?

BAŞYARGIÇ: Ne diye ölümden söz ediyorsun ikide bir, Sokrates? Senin ölümünü kuran tek kişi yok aramızda? Duruşman bitmedi, karar verilmedi daha.

SOKRATES: Beni yargılayanlar da, onları kendi çıkarları için araç olarak kullanan o perde arkasndaki kişiler de bilsinler ki, ben ortadan kaldırılınca, çok geçmeden uykuya dalar bu rahvan at; miskinliğin dipsiz bataklığına gömülür de, çıkamaz bir daha. Sözde ben, birtakım sapık düşüncelerle gençleri baştan çıkarıyormuşum...

(«Yalan mı, yalan mı!» diyenler)

KSANTİPE *(parlıyarak):* Diliniz tutulsun, e mi! Adam şurda güzel güzel konuşuyor işte! Ses çıkarmadan dinliyemez misiniz?

(Gülüşmeler)

BAŞYARGIÇ: Otur yerine, hanım! Söz almadan konuşma.

SOKRATES *(Ksantipe'ye oturmasını işaret ederek):* Sayın yargıçlarım! Dinleyenler arasında beni suçlamak isteyenler varsa, izin alıp önce tanıtsınlar kendilerini, sonra istediklerini söylesinler. Belirsizlik duvarlarının arkasına gizlenip çamur atmasınlar bana.

(Gezinerek yargıçlara ve dinleyenlere öğüt verircesine)

Her şeyden önce kendinizi inceleyin, iyi tanıyın kendinizi; böylece bilenip keskinleşen görüşünüzün ışığıyla her şeyi özünden kavrıyacaksınız, maskeler bir bir düşecek bakışlarınız altında. İyinin, kötünün ne olduğunu anlıyacak, ona göre değerlendireceksiniz çevrenizi; insanlar arası bağlantılarınızı, devlet ve Tanrıyla ilişkilerinizi ona göre düzenliyeceksiniz...

(Gülerek)

İşte buna benzer şeyler söyledim gençlere hep!

SAVCI *(atılarak):* Sayın başyargıcım, sanığa sorulsun ve kendisinden kesin bir cevap alınsın: tanrılara, bizim tanrılarımıza inanıyor mu, inanmıyor mu?

SOKRATES: Tanrılara, daha doğrusu, Tanrıya inanıyorum; ama tanrılar üstüne anlatılan o ozan yakıştırması öykülere, masalla inanmıyorum tabii.

SAVCI: Duydunuz mu, pek sayın yargıçlarım, çok sevgili yurttaşlarım! O size anlattığım delikanlının sözlerine nasıl da benziyor sözleri! Tanrılara inanıyormuş da, tanrılarla ilgili şeylere ianmıyormuş! Neye benzer bu?

Sana inanıyorum dostum, ama kolların, bacakların, gözlerin olduğuna inanmıyorum, demek gibi bir şey.

SOKRATES *(alaylı)*: Tanrılar üstüne anlatılan o uydurmalara, söz gelişi, Zeus'in babasını öldürüp tanrılara başbuğ olmasına, ne bileyim, kocası Hefaistos'u Ares'le aldatan tanrıça Afrodite'ye inanırsak, bütün bu masalları gerçek sayarsak, sana bir hayli iş düşer, bay savcı!

SAVCI *(şaşırmış)*: Ne gibi yani?

SOKRATES *(gülerek)*: Öyle ya, savcı olarak, tanrılar tanrısı Zeus'i de, bütün ölümlülerin gönlünü çelen sevgi tanrıçası Afrodite'yi de tutuklayıp burada siygaya çekmen gerekir, bu yüce yargıçlar katında. Hem bu, benim gibi kocamış bir ölümlüyü sorguya çekmek kadar da kolay olmaz hani!

(«Yaşa Sokrates! Koca tilki!» sesleri. Kriton ile Apollodoros sevinirler.)

KSANTİPE *(kahkahalarla gülerek)*: Her zaman böyle tatlı konuşur mu bu ayol! Hay sen çok yaşıyasın Sokrates! Nerden bulup çıkarırsın bu lâfları bilmem ki!

SAVCI *(Bocalar)*: Sayın yargıçların dikkatini çekerim, sanık mahkemenin onuruyla oynamakta.

SOKRATES: İlk konuştuğum gençler bugün çoluk çocuğa karışmış bulunuyorlar; çoğu dinleyenler arasında şimdi, hepsini bir bir gösterebilirim; kiminin delikanlı oğulları var, onlarla da konuşuyorum sık sık. Hiç biri, ne baba ne oğul, çıkıp da «Bize kötülük ediyor Sokrates» demedi, «Baştan çıkarıldık» diye yanıp yakılmadı.

SAVCI: Ona da sıra gelecek, ona da!

SOKRATES *(alaylı)*: Şüphesiz, şüphesiz! Tedbirinizi almışsınızdır!

BAŞYARGIÇ: Sanık Sokrates, gençlerle konuşmalarında sık sık devlet büyüklerimizi eleştiriyormuşsun, hem çok sert bir dille. «Onların en ufak bir yanlışını bile hoş

görmiyeceksiniz, bütün gücünüzle karşılarına dikileceksiniz» diyormuşsun.

SOKRATES: Devlet büyüklerinin yanlışları bütün halkı ilgilendireceği için, ufağı irisi olmaz. Ve devlet büyüklerinin davranışları bütün ulusun geleceğini etkiliyeceği için, uyarıyorum onları. Ve ölünceye dek uyaracağım. Yerin göğün bütün güçleri bir araya gelse, engel olamaz buna!

SAVCI: Tanrılar bile ha! Duydunuz mu Atinalılar? Tanrılar bile engel olamazmış ona!

BAŞYARGIÇ: Gençlerle yaptığın bir konuşmada, düşmanımız Perslerin bizden çok üstün olduklarını söylemişsin.

SOKRATES *(gezinerek):* Pers hakanları nice ülkeleri vergiye bağladıkları için, gelir kaynakları pek çok. Bizimkinden kat kat büyük ordular beslemeleri bundan. Elimizden geldiğince iyi geçinmeliyiz onlarla.

BAŞYARGIÇ: Sonra, demokrasimizin baş düşmanı Sparta'yı pek parlak sözlerle övmüş, «Keşke biz de onlar gibi olsak» demişsin. «Onlar gibi olsak» derken, neydi anlatmak istediğin? Bizde demokrasi, orda ise, katı bir zorbalık egemen olduğuna göre?

SOKRATES: Spartalılar, son savaşta bizi ağır bir yenilgiye uğrattılar.

(Homurdanmalar, «Yuh!» sesleri)

Yenilgileri unutmamak, zaferleri hatırlamak kadar gereklidir yurttaşlarım.

(Sessizlik)

Doğan her çocuk, bütün ulustan sorumlu bir yurttaş olarak yetiştiriliyor orda. Olanca güçlerini her an ayakta tutan, şaşmaz bir düzen kurmuş Spartalılar.

SAVCI *(Sokrates'i yargıçlara göstererek):* Buyurun! Aynı suçu gözleriniz önünde bir daha işlemekte sanık!

SOKRATES *(duymazlıktan gelerek):* Düşmanımızdan

ders alalım biraz, gün geçtikçe bizi yıkımdan yıkıma salan bu gevşeklikten kurtulalım, sayın yargıçlar ve sevgili yurttaşlarım!

SAVCI: Peki, genç demokrasimizi yıkmak için baş düşmanımız Sparta'dan yardım gören o Kritias haini için ne diyor sanık? Kendisi onun en gözde öğrencilerinden biriydi.

KSANTİPE: Her koyun kendi bacağından asılır. Elin suçundan ona ne!

(Kriton, Ksantipe'yi yatıştırır.)

SOKRATES: Bir türlü kapanmak bilmeyen bir yaradır içimde Kritias. Onun ruhuna ihanet tohumu ektiğim için ya da ne bileyim, onu böyle çirkin bir işe kışkırttığım için değil, hayır, bin kez hayır! Bunu ispat edecek varsa, buyursun! En yüce varlık önünde and içerim ki, hemen kendi elimle son vereceğim yaşamama, sizden gelecek cezayı beklemeden! Beni üzen, yakınlarımdan birinin kötü bir şey yapmış olmasıdır sadece.

SAVCI: Peki, öğrencilerinden, hem de en güvendiklerinden birinin, yurduna ihanet etmesinden hiç sorumlu tutmuyor musun kendini?

SOKRATES: Bu sorumluluktan payıma düşeni kabul ediyor, bunun için de acı çekiyorum. Evet, Kritias yapmıyacaktı bunu. Ülkesinin düzeninde beğenmediği bir şey varsa, bunu dış yardımlara bel bağlamadan, burada, kendi gücüyle düzeltmeye çalışacaktı; canı pahasına da olsa! Ama yabancılarla işbirliği yapmıyacaktı, hiç bir şekilde yapmıyacaktı. Yazık oldu Kritias'a. Fakat sayın yargıçlarım, ekilen tohumun bire kaç vereceği, nasıl bir ürün vereceği biraz da toprağın cinsine bağlı değil midir?

SAVCI: Birtakım kanıtlarla desteklenen ve gittikçe halk arasında yayılan bir inanca göre, Spartalılardan hayli yardım görmektedir sanık. Kendisi hiç bir iç tutmadığı

ve herhangi bir geliri olmadığı için, bu inancı çürütmek biraz zor olsa gerek.

SOKRATES: Spartalılardan ders alalım dedim diye uyanıyor bu kuşku. Ama Spartalıları belli bir yönden övmek için, onlardan rüşvet almak gerektiğini anlamıyorum.

SAVCI: Sparta bizim baş düşmanımız olduğuna göre?

SOKRATES: Gerekirse, baş düşmanımın da hakkını vermek isterim. Doğru, hiç bir iş tuttuğum yok. Ama ben halkımı uyarmaya adadım kendimi. Bu iş benim bütün zamanımı alıyor, başka bir şeyle nasıl uğaraşabilirim? Nerden geçindiğime gelince...

(Duraklar, Ksantipe'ye bakar. Ksantipe tedirgin, yerinde kımıldamaya başlar.)

KRİTON *(öne çıkarak):* Söz istiyorum sayın yargıçlar, sevgili yurttaşlarım!

BAŞYARGIÇ: Konuya ışık tutacak şeyler söyliyecekseniz, buyurun.

KRİTON: Bu kentin en varlıklı ailelerinden birinin başı olduğum herkesçe bilinir. Biricik dost ve kılavuz bildiğim Sokratesi ilk gördüğüm gün, her şeyimi kendisiyle bölüşebileceğimi söylemiştim. Bugün de benim olan her şeyi onun uğruna elden çıkarmaya hazırım.

APOLLODOROS *(doğrularak):* Ben de hazırım!

KRİTON: Bunları böyle herkesin önünde söylemek zorunda kaldığım için, gönlü yüce dostumdan beni bağışlamasını dilerim. Bana söz hakkı verdiğiniz için de, hepinize teşekkür ederim, sayın yargıçlar ve sevgili yurttaşlarım.

(Yerine döner.)

I YURTTAŞ *(etkilenmiş):* Vay canına! Elde neler var!

II YURTTAŞ: Böyle dostları olanın sırtını yere gelir mi hiç!

III YURTTAŞ: Şşşt! Dinliyelim.

SAVCI: Tanıkların dinlenmesini önerebilir miyim, pek sayın yargıçlar, çok sevgili Atinalılar?

BAŞYARGIÇ: Yargıçlar Kurulu, birinci tanığı dinliyecek.

SAVCI: Tanık Anitos!

ANİTOS *(öne çıkarak):* Buyurun efendim.

BAŞYARGIÇ: Tanık Anitos, doğruyu, yalnız doğruyu söyliyeceğine, tanrılarımız üstüne and içer misin?

ANİTOS: And içerim.

BAŞYARGIÇ: Sanık Sokrates'i tanıyor musun?

ANİTOS: Onu tanımayan var mı Atina'da?

(Gülüşmeler)

BAŞYARGIÇ: Sanık Sokrates, tanık Anitos'u tanıyor musun?

SOKRATES: Zaman zaman kulağıma çalınan bazı şeylerden, beni pek sevmediğini sanıyorum. Ama düşman değilim kendisine.

BAŞYARGIÇ: Tanık Anitos, din, inanç ve tanrılar üstüne yapılan bir konuşmada sanık Sokrates'i dinlemişsin.

ANİTOS: Evet efendim.

BAŞYARGIÇ: O gün ne yolda konuşmuştu Sokrates, hatırlıyor musun? Dediklerini bize aktarabilir misin şimdi?

SAVCI *(atılarak):* Demek istediklerini de!

ANİTOS: Atina devletine ne denli bağlı bir yurttaş olduğumu daha önce de göstermiştim. Hizmete hazırım efendim.

APOLLODOROS *(ayağa fırlayarak):* Kime hizmete ama? Kiralık bir ağızın iğrenç kokusu tuttu ortalığı! Sayın yargıçlar, sanığa düşman olduğu herkesçe bilinen birinin tanıklığına bel bağlamak olur mu?

(Kriton, Apollodoros'u yatıştırır.)

BAŞYARGIÇ: Böyle söz almadan, uluorta konuşmakla, ancak kötülük edersin dostuna.

KRİTON *(öne çıkarak):* Söz istiyorum efendim!

BAŞYARGIÇ: Buyurun.

KRİTON: Sayın yargıçlar ve sevgili yurttaşlarım! Tarafsız tanıklara baş vurmadıkça, gerçek olduğu gibi çıkarılamaz ortaya.

SAVCI *(atılarak):* Bunlar maksatlı gelmişler buraya, sayın başyargıcım, duruşmayı çıkmaza sokmak istiyorlar, buradan hemen uzaklaştırılmalarını diliyorum!

KSANTİPE *(ayağa fırlayarak):* Biz sana konuk gelmedik savcı, burası herkesindir!

BAŞYARGIÇ *(savcıya):* Duruşma bütün yurttaşlara açıktır. Tanık Anitos, o günkü konuşmasında yeni tanrılardan söz açtı mı Sokrates?

ANİTOS: «Tanrılığın bütün özelliklerini taşıyan bir tek Tanrıya inanıyorum» diyordu bize. «Yok sevgi tanrıçası, yok ölüm tanrısı, yok bilmem ne tanrısı gibi sınırlamalar bağdaşamaz Tanrı kavramıyla» diyordu.

SAVCI *(sabırsız):* Başka Anitos, başka?

ANİTOS: «Bütün putları kuşkuyla karşılayın, onların gerçekte neler olduklarını anlamaya çalışın; o zaman göreceksiniz ki, çekinecek, korkulacak hiç bir eşy yok, içinizde de, dışınızda da!» Böyle diyor, büyülü sözlerle kışkırtıyordu bizi.

SAVCI: Büyülü sözlerle ha? Tanrılarımızı hiçe saymaktan başka nedir bu, sayın yargıçlar, onları yok etmekten başka nedir, sorarım size!

BAŞYARGIÇ: Söz sanığındır.

SOKRATES: Anitos! O günkü konuşmaya zorla mı getirmişlerdi seni, yoksa kendiliğinden mi gelmiştin?

ANİTOS *(bocalar):* Kendiliğimden gelmiştim. Ama...

SOKRATES: Ama?

ANİTOS: Herkes gidiyordu, ben de gittim:

SOKRATES: Herkes Atina'yı yakmaya kalksa, sen de katılır mısın?

(Gülüşmeler)

APOLLODOROS *(ayağa fırlayarak):* Bunun cevabını öğretmediler sana, değil mi Anitos!

SAVCI *(atılarak):* İtiraz ediyorum! Tanığı şaşırtıyor sanık, adalete tuzak kuruyor! Önlenmesini istiyorum!

BAŞYARGIÇ: Devam et Sokrates.

SOKRATES: Demek o gün kendiliğinden gelmiştin konuşmaya, öyle mi Anitos?

ANİTOS: Öyle.

SOKRATES: Yani ben seni uzaktan büyü gücümle filan çekmiş değilim. Ne sen o kadar zayıfsın, ne ben o kadar güçlüyüm. Değil mi Anitos?

ANİTOS *(gülerek):* Elbette Sokrates!

SOKRATES: Peki, Anitos, o gün beni dinlemeye gelmeden önce, benim gençleri baştan çıkardığımı, onları üstün varlıklara karşı kışkırttığımı biliyor muydun?

ANİTOS: Herkesin dilinde bu.

SOKRATES: Yani biliyordun?

ANİTOS: Bunu bilmeyen var mı Atina'da!

SOKRATES: Öyleyse, dostum Anitos, sen bile bile geldin o gün. Seni baştan çıkarmamı, üstün varlıklara karşı kışkırtmamı istiyordun da ondan geldin!

(Anitos söyliyecek şey bulamaz.)

KSANTİPE *(ayağa fırlayarak):* Şiştin mi satılık herif!

(Çevresine gülerek bakar, kahkahalarla alkışlanır.)

Aferin be Sokrates! Güzel konuşmak da işe yarıyormuş meğer! Seni hınzır seni!

(Alkışlarla otururken, Savcı bir şey söylemek ister, ama)

SOKRATES *(onu önliyerek):* Savcıya da bir sorum var, sayın yargıçlar!

SAVCI *(kinli): Sor.*

SOKRATES: Tanrılar ölümsüz müdürler?

SAVCI: Kuşkun mu var yoksa?

SOKRATES: Ölümsüz olan öldürülemez, yok edilemez, değil mi?

SAVCI: Apaçık!

SOKRATES: Öyleyse neden telâş ediyorsun, Sokrates tanrılarımızı yok etmek istiyor diye?

(Gülüşmeler)

KSANTİPE *(yerinden fırlayarak Savcıya):* Ver bakalım cevabını!

BAŞYARGIÇ: Otur yerine, kadın! Ve söz almadan konuşma bir daha! Yoksa kendini dışarda bulursun.

KSANTİPE *(otururken, çevresine yavaşça):* Nasıl tuşa geldi seninki!

I YURTTAŞ *(gülerek):* Bu adamla başa çıkılmaz canım! Boyundan büyük islere kalkışıyor savcı.

II YURRTAŞ: Avcı dediğin avına denk olmalı.

III YURTTAŞ: Şşşt! Sokrates'in sözü bitmedi.

SOKRATES *(gezinerek):* Sayın yargıçlarım, sevgili yurttaşlarım! Aklın kılavuzluğunda, tek tek durumların özüne işleyip, derinde yatan kavramları çıkarmalıyız bilinç aydınlığına. Ancak o zaman tanımaya başlarız, kendimizi de, doğayı da, doğaüstü varlıkları da.

SAVCI: Bulanık sulara çekiyor sanık bizi! Elle tutulur örnekler vermesini istiyorum. Ne demek «Ancak o zaman tanımaya başlarız kendimizi»? Şimdiye dek kendini tanıyan olmadı mı bu ülkede? O ünlü bilgelerimiz, devlet adamlarımız, o ölümsüz ozanlarımız kendilerini tanımıyorlar mıydı? Bu ülkede bir şey bilen yok mu Sokrates'ten başka, sanıktan başka?

SOKRATES: Evet, yıllardır tanıdığım kimseler, gördüm ki, hiç, ama hiç bir şey bilmiyorlar. Ben de bilmiyorum.

SAVCI: Sanık alay ediyor mahkemeyle! Hiç bir şey bilmediğini söyleyen biri, nasıl olur da her şeyin özünü öğretmeye kalkar insanlara?

SOKRATES *(gezinerek):* Evet, gördüm ki, bir şey bilmi-

yor o ünlü bilgeler, o anlı şanlı komutanlar, o gösterişli devlet adamları, hatta hatta ozanlar, o tanrısal saydığımız kişiler! İşin kötüsü, bilmediklerinin de farkında değiller. Ben, hiç değilse, bilmediğimi biliyorum. Onlara üstünlüğüm burada.

(Savcı dudak büker. Sokrates dinleyenlerden birinin karşısında durur, dikkatle bakarak)

Ülkemize büyük bir zafer kazandırmış, eski bir komutana soruyorum:

«Yüreklilik nedir?»

(Cevabı bekliyormuş gibi yapar.)

«Savaşta düşmandan yılmamak» diye karşılık veriyor. Haklı! Ömrü savaş alanlarında geçmiş bu büyük askerin. Yüreklilik der demez, kendi katıldığı birtakım savaşlara takılıyor kafası, onlardan kurtulamıyor. Oysa barış zamanında da yüreklilik olabilir. Yürekliliğin özünü kavrarsak, yüreklilik kavramını kafamızın içine pırıl pırıl yerleştirirsek, onu hangi durumda görürsek görelim, tanıyıveririz.

SAVCI: Ne sağlar bize bu? Yürekliliğin ne olduğunu bilmeden de yüreklice davranamaz mı kişi? Kavramlara ermek ne kazandırır bize?

SOKRATES: Kavramlara ermek, bilimi kazandırır bize; bilimi kazanmaksa, her şey üstüne egemen kılar bizi.

SAVCI: Tanrılar üstüne de mi?

SOKRATES: Aklın yönettiği bilim kafası, her şey üstüne egemen kılar bizi.

SAVCI *(bağırarak):* Tanrılar üstüne de mi, diyorum sana! Bütün üstün varlıklara karşı ayaklanmaya çağrı değil mi bu sözler, sayın yargıçlarım!

SOKRATES *(gezinerek):* Aklın tartışılmaz egemenliği altına alınmalı her şey, böyle derim ben. Şimdiye dek korktuğu her şeyin efendisi olmalı insan, böyle derim

ben. Alınyazısı diye bir şey varsa, bu yazıyı kendi eliyle yazmalı insan, böyle derim ben.

(Dinleyenlerden bir başkasının karşısında durur.)

Delikanlının birine soruyorum: «*Güzellik nedir?*»

(Dinliyormuş gibi yapar.)

Bana sevgilisini anlatıyor uzun uzun. Haklı! Güzelliği tekeline almış gönül verdiği kız. İşte bu, bir tek görüntüye kulluk etmektir. Babalar köpeklerin, atların tımarını düşünüyorlar da, çocukların eğitimini kaygı edinmiyorlar. Böyle giderse, yaban otlar saracak bütün bahçeyi.

(Gider, bir başkasının karşısında durur, gülmeye başlar.)

Şimdi de eski siyasetçilerimizden birine soruyorum: «Devlet nedir?»

(Dinler.)

Ah sevgili yurttaşlarım, sorumu yanlış anladı galiba! Bana habire çiftliğini anlatıyor!

(Gülüşmeler)

Şu son seçimlerden sonra iktidar koltuğuna oturanlar, neden işe kendi aylıklarını artırmakla başladılar, şimdi anlıyorsunuz, değil mi? Dış dünyanın bakırına tamah ettiler de, içlerindeki altından oldular. Ve ben var gücümle buna karşı durdum diye, kendilerini kendilerine karşı korudum diye, bana düşman kesildiler. Onun için karşınızdayım şu an, sayın yargıçlar, hepiniz biliyorsunuz bunu.

SAVCI: Hakaret, mahkemeye hakaret, devlet büyüklerine hakaret! Susturulmasını istiyorum sanığın, bu sapık düşünceler kumkumasının! Bu korkunç yıkım aracının! İkinci tanığın dinlenmesini istiyorum! Tanık Meletos!

KRİTON *(konuşmak isteyen Apollodoros'u önleyerek ileri çıkar):* Sayın yargıçlar! Kendi yetkisinin sınırları dı-

şına çıkmakta savcı, dikkatinizi çekerim! Duruşmayı başyargıç mı yürütüyor, savcı mı?

(Yerine döner. Savcı öfkeden kendi kendini yemektedir.)

BAŞYARGIÇ: Sakin olun bay savcı. Kendini savunmak, en doğal hakkıdır sanığın.

SAVCI: Savunmuyor, saldırıyor bu adam, sayın başyargıcım! Ey sevgili, çok sevgili Atinalılar! Dirliğinize, düzeninize yönelen bu tehlikeye göz yumacak mısınız?

(«Yummayacağız, kahrolsun Sokrates!» sesleri)

I YURTTAŞ: Savcının kaygısı yerinde bence.

II YURTTAŞ: Bilmem ki ne desem. Haklı gibi.

III YURTTAŞ: Şşşt! Tehlikeyi haber veren adamı dinleyelim.

SAVCI: Vaktinde ezmeli yılanın başını!

I YURTTAŞ: Vaktinde ezmeli!

YURTTAŞLAR:

— Vaktinde ezmeli yılanın başını!

— Yaşasın savcı, kahrolsun Sokrates!

— Kahrolsun Sokrates, yaşasın savcı!

SAVCI *(coşkun):* İşte, pek sayın yargıçlarım, halk da gördü tehlikeyi, tedbir ister. Halkın sesi hakkın sesidir!

(Alkış)

SOKRATES: Söz istiyorum, sayın yargıçlarım!

SAVCI: Söyliyecek nesi var daha! Çoktan taşırdı adaletin sabrını. Yurt hainlerini hoş görmek yok bundan böyle!

YURTTAŞLAR:

— Yaşa savcı! Kahrolsun Sokrates!

— Kahrolsun yurt hainleri!

KSANTİPE *(ayağa fırlar, yumruğunu göğe doğru sallıyarak haykırır).* Ey tanrılar! Şu insanlık hainlerini hemen susturmazsanız, yazıklar olsun size! Şu gözü dön-

müş, azgın sürüyü barındırdığı için, bütün Atina kentini şimşeklerinizle yakıp kül etmezseniz, yazıklar olsun size!

(Hırsla oturur.)

SAVCI: Bu ne rezalet, sayın başyargıcım!

KSANTİPE *(tekrar yerinden fırlıyarak):* Sen çalgıyı öyle çalarsan, böyle sesler çıkar işte!

(«Yaşa Ksantipe!» diye bir ses ve yer yer alkış)

I YURTTAŞ: Canım, ağzını açtın mı, böyle çakmak gibi lâf edeceksin, sözlerden kıvılcım çıkartacaksın ki...

II YURTTAŞ: Ama bize veriştiriyordu...

I YURTTAŞ: Helâl olsun, güzel konuştu! Aslan Ksantipe!

(Alkışlar.)

APOLLODOROS *(öne çıkarak):* Bu ne biçim duruşma, sayın yargıçlar! Nasıl söz verilmez sanığa! Silinmez bir leke olur bu ülkemiz için!

(«Yuh! Sparta'ya, Sparta'ya!» diye bağrışanlar)

KRİTON *(öne çıkarak):* Bu mu sizin yurtseverliğiniz, tanrıseverliğiniz! Sayın yargıçlar, savunma hakkı vermediğiniz birini nasıl yargılarsınız? Savcının babasının evi değil burası! Ey hakseever, doğruluksever Atinalılar! Kendimize uygar ulus, ileri ulus deriz öteden beri, yabancıları hep barbar sayarız. Sorarım size, savunma hakkı elinden alınan birine saldırmak, bağdaşır mı uygarlıkla? Barbarlığın ta kendisi değil midir bu!

(Sessizlik)

I YURTTAŞ: Kriton doğru mu söylüyor ne? Biraz fazla ileri gitmedi mi savcı?

II YURTTAŞ: Öyle ya, adamın suçu kesinlikle belli olmadan, ölmesini istemek olur mu?

III YURTTAŞ: Şşşşt! Hep gürültüden oluyor bu sapıtmalar. Dinliyelim, başyargıç konuşuyor.

BAŞYARGIÇ: Sayın savcının saygıdeğer heyecanını anlıyorsak da, sanığı söz hakkından yoksun bırakmak,

halkımızın doğrulukseverliğiyle bağdaşamaz. Söz sanığındır.

SOKRATES: Eksik olmayın efendim. Birtakım cambazlıklarla kışkırttığı kimselerin gürültüsüne halkın sesi diyor savcı, hakkın sesi diyor. Biraz sabrederse, ne denli yanıldığını görmek, son derece yararlı olabilir kendisi için.

(Gezinerek)

Atinalılar! Sizi bir bekçi kollamazsa, hemen sıvışıyor aklınız, bakıyorum da. Öteden beri siyasetten, herhangi bir partinin adamı olmaktan kaçındığımı bilirsiniz. Nedir ki, siyaset dışında kalmakla, siyasetten kaçınamıyor kişi. Deniz savaşından sonraydı: ölenlerin cesetlerini toplamadan çekildiler diye, on generalimizin idamını istiyordu savcı da, yargıçlar da, halk da. Ben var gücümle karşı durmuş, sizi bundan vaz geçirmiştim. Bir iki yıl sonra, «Sokrates olmasaydı, tam on komutanın katili olmuştuk şimdi; meğer adamcağızların suçu hiç de ağır değilmiş» demeye başladı herkes.

(«Doğru, doğru!» diyenler)

Bunun üzerine, devlet işlerinde çok önemli yerler sundunuz bana. Birini olsun kabul ettim mi?

(«Etmedin Sokrates, etmedin!» sesleri)

KSANTİPE: Etmedi ya!

SOKRATES: Neden kabul etmedim peki? Bağımsız kalmak, devlet çarkını döndürenleri dışardan gözleyip davranışlarını eleştirmek, yanlışlarını gördükçe, onları uyarmak için değil mi?

(«Doğru Sokrates, doğru!» diyenler)

Ah Atinalılar! Sizi bir bekçi kollamazsa, hemen sıvışıyor aklınız, bakıyorum da. Bundan üç beş yıl önce, bir zafer çelengi takmak istemiştiniz başıma; ben de geri çevirmiştim, karşılık umarak hizmet edilmez ülkeye,

demiştim. Siz de pek alkışlamıştınız beni. Unuttunuz mu?

KSANTİPE: Yaa!

II YURTTAŞ *(yanındakine):* Doğru be!

(Haykırarak)

Hayır Sokrates, unutmadık!

SOKRATES: Yurduma ihanet ettiğim için mi takmak istemiştiniz o çelengi başıma?

I YURTTAŞ *(yanındakine):* Vay canına!

(Haykırarak)

Hayır Sokrates, ordumuzu bozgundan kurtardığın için, büyük bir yenilgiyi önlediğin için!

SOKRATES: Kiminle savaşıyorduk o sıra?

III YURTTAŞ: Sparta'yla, baş düşmanımızla!

SOKRATES: Sparta'ya karşı savaşan, işbirliği mi yapmış olur Sparta'yla, yurduna hizmet etmiş mi olur?

YURTTAŞLAR: Hizmet etmiş olur yurduna!

SOKRATES: Yurt haini denir mi yurduna hizmet etmiş olana?

I YURTTAŞ: Hayır Sokrates, kahraman denir öylesine! Yaşasın Sokrates! Kahrolsun savcı.

II YURTTAŞ: Aklımızı çeldi, kahrolsun savcı! Yaşasın Sokrates!

III YURTTAŞ: Bizi yanıltsın diye beslemiyoruz bu adamları! Kayrolsun savcı! Yaşasın Sokrates!

YURTTAŞLAR *(hep birden):*

Yaşasın Sokrates, kahrolsun savcı!
Yaşasın Sokrates, kahrolsun savcı!
Kahrolsun sinsi yılan, kahrolsun!

III YURTTAŞ: Şşşt! Susalım! Konuşmak istiyor Sokrates.

SOKRATES *(susturarak):* Hayır yurttaşlarım, hayır! Kahrolmasın savcı! O, bu düzenin eseridir, ne yapsın? Kö-

tü ağaç, ancak binde bir iyi meyve verir, yurttaşlarım. Demek ki, daha sağlam, daha iyi aşılar istiyor bu ağaç. Hayır yurttaşlarım, kahrolmasın savcı. Benim yaşamam onun kahrolmasını gerektirecekse, yaşamıyayım daha iyi!

KSANTİPE *(şaşırmış, ayağa kalkar, öfkeli):* Bak hele! Sana mı düştü tasası be adam! Herif seni itmeye çalışırken, kendisi geldi uçurumun ağzına, itiver gitsin! Yalan mı Atinalılar?

YURTTAŞLAR *(çılgınca bağrışarak):* Doğru, doğru! İtiver gitsin!

KSANTİPE: Hele şükür, kırk yılda bir gözünüz açıldı, kafanız işlemeye başladı!

(Gülüşmeler, Sokrates susmasını işaret eder karısına, ama Ksantipe onu da tersler.)

Ne var be! Haksız mıyım? Siz söyleyin, Atinalılar! Haksız mıyım?

YURTTAŞLAR *(bağrışarak):* Haklısın, haklı!

KSANTİPE *(çalımla):* «Halkın sesi hakkın sesidir» demiyor muydu bay savcı!

(Gür bir alkış. Ksantipe zaferle oturur.)

I YURTTAŞ: Ne adam yahu! Gönül yüceliği diye buna derler işte!

II YURTTAŞ: Sokrates dilese, savcının hali duman şimdi. Ölümlerden ölüm beğen yavrum! Kırk katır mı, kırk satır mı?

III YURTTAŞ: Şşşt! Daha söyliyecekleri var Sokrates'in.

SOKRATES *(gezinerek):* Atinalılar! Neye karşı, kime karşı olursa olsun, en ufak bir haksızlık, Tanrıya karşı işlenmiş en büyük günahtır. Demin savcı, şatafatlı sözlerle beni suçlayınca, kendinizden geçtiniz; karanlık iştahlarınız bulandırdı aklınızı, beni kahretmeye kalktınız. Sonra beni dinlediniz, savcı uğradı hışmınıza. Bu ne mene iştir Atinalılar? Ayıp değil mi size! Sizde utan-

ma diye, arlanma diye bir şey yok mudur? Şimdi söyleyin bana yurttaşlarım, bel bağlamak olur mu sizin yargınıza?

YURTTAŞLAR: Olur mu Sokrates, olur mu!

SOKRATES: Hakkın sesi denir mi sizin sesinize?

YURTTAŞLAR: Denir mi Sokrates, denir mi!

I YURTTAŞ: Ölüm alsın bizi!

YURTTAŞLAR *hep birlikte):*

Ölüm alsın bizi!
İyi ki sen varsın, iyi ki!
Ölüm alsın bizi!

SOKRATES *(azarlıyarak):* Hayır Atinalılar! Sapıtmayın yine! Ölüm almasın sizi! «İyi ki sen varsın» diyorsunuz bana. Eksik olmayın. Ama ben yaşımı almışım, bir ayağım çukurda. Hem, bin yıl yaşasam da ne çıkar? Ey sevinci aslan ağzından koparanlar, ey acıyı her öğün ekmeğine katık edenler!

(Yurttaşlar ağlamaklı olurlar, suçlu suçlu boyunlarını bükerler. Sokrates, gençlerden birinin başını okşayarak)

Sevgili yurttaşlarım, varlıktaşlarım benim! Ülkemizin esenliğini, güvenliğini tek tek kişilere bağlamaktan, çoban güdümü altında yaşamaktan vaz geçelim artık. Aklı, ruhumuzun derinliklerinde tepinip homurdanan içgüdüler üstüne egemen kılalım artık. Akla, yalnız akla göre yaşayalım artık. Aklın hasat vakti geldi yurttaşlarım. Alacağınız ürün bol olsun!

YURTTAŞLAR: Yaşa Sokrates!

I YURTTAŞ: Tanrılar seni eksik etmesin başımızdan!

II YURTTAŞ: Ey şaşmaz aklı ülkemizin, çok yaşa sen!

YURTTAŞLAR: Çok yaşa! Bin yaşa sen!

SOKRATES *(susturarak):* Sayın yargıçlarım, devam edelim duruşmaya. Savcı, tanık Meletos'un dinlenmesini istiyordu. Ben de istiyorum. Buyursun.

(Kendinden son derece emindir: bütün gücünü toplamış, her türlü saldırıya karşı hazır, beklerken, ışık azalır.)

İÇ SES:

Davayı kazanıyorsun ama Sokrates
ölümsüzlük gidiyor elden!
Bırak dilediği gibi konuşsun tanık.
Savcıya açık ver bile bile,
hatta kışkırt onu elinden geldiğince!
Senin için ne bulunmaz fırsat
sonsuzluğun tunç levhasına kazdırmak adını
ölümsüzlüğün elmsatan harfleriyle!
Bunca tanık önünde hem,
Sokrates!

(Işık artarken)

SOKRATES *(birden tutkuyla parlayarak):* Hani savcı, nerde ikinci tanığın! Nerde Meletos? O parayla tutulmuş ağız nerde?

(Sessizlik)

BAŞYARGIÇ *(kaygılı):* Duruşmaya ara verilmiştir. Tanık Meletos, ikinci oturumda dinlenecektir. Bu arada, sanık Sokrates, kendisi için bir ceza düşünsün. Atina yasalarına ve geleneklerine uygun olarak, bildiririm kendisine.

(Kalkar, yargıçlar ve savcıyla birlikte çıkar. Sokrates, dostlarının yanına gelir. Ksantipe şaşırmış, ne diyeceğini bilemez.)

APOLLODOROS *(heyecanlı):* Para cezası iste Sokrates!

KRİTON: Varımı yoğumu elden çıkarmaya hazırım.

SOKRATES: Kendim için ceza istemek, suçu kabul etmek olur.

APOLLODOROS: Senin kurtulmandır önemli olan, Sokrates, titizliğin sırası değil şimdi. Hepimiz yardıma hazırız.

SOKRATES: Suçu kabul etmek, kendimi yok saymak olur, dostlar, kendi elimle silmek olur bütün yaşadıklarımı.

KRİTON: Sen suçu böyle dolaylı kabullenince, yargıçlar sevinecekler, hafif bir ceza ile geçiştirmek istiyecekler. Demin halk seni öyle çılgınca alkışlarken, ürktüler senden. Duruşmaya bunun için ara verdiler.

APOLLODOROS: Üstlerine varmaya gelmez ama! Ne de olsa devletin ileri gelenleri var arkalarında.

SOKRATES: Ölümlü yargıçları sevindireceğim diye, kızdırmam ölümsüz yargıcı, o sonsuzluktaki tahtından hep beni seyreden yargıcı.

KRİTON: Ne olur Sokrates, bizi düşün biraz da!

APOLLODOROS: Sensiz ne yapar dostların, Sokrates!

SOKRATES: Dostlarıma bensiz de doğru yaşamayı öğretemediysem, iyi bir dost olmadığım çıkar ortaya; bu da çok üzer beni.

APOLLODOROS *(telâşlı):* Sen de bir şey söyle Ksantipe!

KSANTİPE: Ne söyliyeyim? Kadınım ben, tepkide bulunmaktan başka elimden ne gelir? Üzülürüm, sevinirim; kızarım, yatışırım. O kadar. Hem, onun da bir bildiği vardır elbet.

(Sokrates'e yaklaşarak)

Sana bir şey yapmazlar, yapamazlar, değil mi?

SOKRATES *(başını okşayarak):* Ben istemedikçe, hiç bir şey yapamazlar yavrucuğum, kaygılanma sen.

(Başyargıç ile Savcı girerek bir köşede tartışırlar.)

SAVCI: Bütün ağırlığınızı ortaya koymazsanız, ağır bir darbe yiyebilir devletin yetkisi.

BAŞYARGIÇ: Bu durumda onu ağır bir cezaya çarptırmak, tehlikeli olabilir. Halkı nasıl kendinden yana çektiğini görmediniz mi?

SAVCI: Büyüklerimizi düşünün bir, hepsinin gözü bizim

üzerimizde; onları hayal kırıklığına uğratmak, bize pek pahalıya mal olabilir.

BAŞYARGIÇ: Bütün yargıçları bizden yana çekmek çok güç. Sokrates'i sevenler, onu suçsuz görenler bir hayli aramızda. Ne yapıp yapıp kaçınmalıyız ölüm cezasından. Sürgünle filan geçiştirmeye bakalım. Burdan kısa bir süre uzaklaşsın, halk da, gençlik de unutuverir kendisini.

SAVCI: Dilerim öyle olsun efendim.

BAŞYARGIÇ: İkinci oturumu açmalı artık.

(Kürsüye doğru yürürler.)

I YURTTAŞ: İşimiz iş beyler! Dava kızışacağa benzer.

II YURTTAŞ: Sokrates'e bak Sokrates'e! Okla yüklü bir yay gibi gergin. Koca kurt!

(Sevinçli, iştahlı)

Bak gör, çiğ çiğ yiyecek savcıyı bu kez!

III YURTTAŞ: Orası belli olmaz, devlet baba var savcının arkasında.

I YURTTAŞ: Sorates'in arkasında da halk var ama! Biz varız!

III YURTTAŞ: Hadi canım, güven olur mu bize!

II YURTTAŞ: O da var ya!

III YURTTAŞ: Şşşt! Başyargıç konuşuyor.

BAŞYARGIÇ: Duruşmanın ikinci oturumunu açıyorum. Tanık Meletos!

MELETOS *(tanık yerine gelerek):* Buyurun efendim.

BAŞYARGIÇ: Doğruyu, yalnız doğruyu söyliyeceğine, tanrılarımız üstüne and içer misin?

MELETOS: And içerim, efendim.

SAVCI: Pazar yerindeki bir konuşmasını dinlemişsin Sokrates'in, Meletos. Çevresindeki bir yığın genç arasında sen de varmışsın.

MELETOS: Şey efendim... acaba nedir diye merak etmiştim de.

SAVCI İçindeki bir sesten söz ediyormuş sanık, doğru mu?

MELETOS: Cin, efendim. İçinde barınan bir cini varmış, kimsenin göremediği şeyleri görmesini, kimsenin duyamadığı şeyleri duymasını sağlarmış. Ve hiç yanılmazmış bu cin, efendim.

SAVCI: Bir çeşit tanrı desene.

MELETOS: Biz ölümlüler, tanrılar tanrısı Zeus'in karşısında nasıl durursak, Sokrates de öyle saygılı davranıyordu o cinden söz ederken, efendim.

SAVCI: Peki, adı neymiş bu yeni tanrının?

MELETOS: Adı mı efendim...

SOKRATES *(yarı öfkeli, yarı alaylı):* Yeter savcı, zorbaların maşası! Yeter Meletos, maşanın maşası!

SAVCI *(sakin):* Devletin yüce varlığı, çirkin bir hakarete uğramıştır, dikkatinizi çekerim, sayın yargıçlar.

BAŞYARGIÇ *(nazik):* Bir şey mi söylemek istiyorsunuz Sokrates?

SOKRATES: İçimdeki sesten söz ederken, tanrı sözünü hiç ağzıma almadım ben.

BAŞYARGIÇ: İçinizdeki sesin varlığını, bunu başkalarına da açtığınızı kabul ediyorsunuz demek?

SOKRATES: Evet.

SAVCI *(sakin):* Sanık itiraf etmiştir, sayın yargıçlar.

BAŞYARGIÇ: Nedir içinizdeki cin, ya da ses? Bize de anlatır mısınız Sokrates?

SOKRATES: Tanrıyla benim aramda bir köprüdür. En iç sesimdir o benim. Hiç yanılmaz. Her şey, yerde gökte ne varsa, kim varsa, yanılabilir; ama yanılmaz o! En çetin, en karışık durumlarda, doğru yolu o gösterir bana, yalnız o!

SAVCI: Doğru yolu yalnız tanrılar göstermez mi, pek sayın yargıçlar? Atalarımızın tanrılarından daha güçlü,

daha şaşmaz bir tanrının varlığına inanacak Atinalı var mı burada?

I YURTTAŞ: Pek yaman sordu savcı, pek!

II YURTTAŞ: Ne yapmak istiyor bu Sokrates?

APOLLODOROS: Anlamıyorum Kriton, kazanmak mı istiyor davayı, kaybetmek mi?

KRİTON: Anlayabilene aşk olsun! Savcıyı üstün duruma geçirdi hemen.

KSANTİPE *(kendi kendine):* İpin ucunu kaçırdım ben.

(Kaygılı, Kriton'a)

Bizimkinin niyeti ne?

(Kriton, kendisinin de anlıyamadığını işaretle belirtir.)

SAVCI: Başka neler söyledi sanık o gün, Meletos?

MELETOS: Diyordu ki, efendim: «Her şeyi akılla sıygaya çekin, gelenekleri, devlet büyüklerini, hatta...

SAVCI *(telâşlı):* Evet Meletos, hatta?

MELETOS: İnancım engel oluyor söylememe, efendim.

SAVCI: Halkın ve devletin iyiliği için konuşman gerek, Meletos.

MELETOS. Hatta... tanrıları da! Onları bile... akılla yoklayıp yargılamadan kabul etmeyin, diyordu çevresindekilere... efendim.

SAVCI: Onlar ne diyorlardı buna?

MELETOS: Pek bir şey diycmiyorlardı, efendim. Onunla tartışmayı herkcs göze alamaz ki. Ama hepsi de hoşlanmış görünüyordu bu sözlerden, sanki bir zafer sevinci vardı yüzlerinde, efendim.

SAVCI: Neye karşı kazanılmış bir zafer?

MELETOS: Geleneklere, inançlara, devlet büyüklerine, efendim.

SAVCI: Ve tanrılara karşı, değil mi Meletos?

MELETOS: Evet efendim, onlara karşı özellikle.

SAVCI: Sen ne düşündün o sözleri duyunca, o gençlerin halini görünce, Meletos?

MELETOS: İyi ki ben de bunlar gibi dinsiz değilim dedim içimden, tanrılarımıza şükrettim, efendim.

BAŞYARGIÇ: Bunlara bir diyeceğiniz var mı, sanık Sokrates?

SOKRATES: Tanığın dedikleri doğru...

(Meletos'un taklidini yaparak)

efendim! Dilerim tanrılarıyla yaşasın, tanrılarıyla ölsün.

SAVCI: Atina tanrılarına bir daha hakaret etmiştir sanık, hem sizin huzurunuzda, pek sayın yargıçlar, çok sevgili Atinalılar!

SOKRATES: Tâ baştan beri görüyorum ki, adaletin değil de, birtakım kimselerin hizmetinde savcı.

SAVCI *(kendi kendine):* Hadi Sokrates, kendi ayacıklarında gel bakayım tıpış tıpış, düşüver kurduğum tuzağa!

(Sesini yükselterek)

Kimmiş o hizmetinde olduğum kimseler, Sokrates?

SOKRATES *(kendi kendine):* Ancak benim istediğim yöne çekebilirsin beni savcı!

(Sesini yükselterek)

Gözleri aklın ışığına bir türlü alışamayan o zorbaların hizmetindesin savcı, onların uşağısın sen!

SAVCI: Devletin yüce varlığında büyük bir gedik açılmış, devletin kutsal yetkisi sarsılmıştır, sayın yargıçlar!

SOKRATES: Ne sen devletin varlığıyla bir tutabilirsin kendini, ne de efendilerin!

SAVCI: Ben de, bu pek sayın yargıçlar da, devletin tartışılmaz yetkisini temsil ediyoruz burada!

SOKRATES *(alaylı):* Devlete hakaret ediyorsunuz, bay savcı.

BAŞYARGIÇ: Tanık Meletos'un başka bir diyeceği var mı?

SAVCI: Evet Meletos, sanık Sokrates başka neler söylemişti o gün? Halkın ve devletin iyiliğini düşünerek bunları bizden esirgeme.

MELETOS: O gün ozanlardan da söz etti...

(Tam «efendim» diyecekken, Sokrates'e bakar, yutkunur.)

SAVCI: Evet?

MELETOS: En büyük yalancılar, ozanlar arasından çıkarmış; yanlış, çarpık görüntülerle gerçeği örtermiş ozanlar.

SAVCI: Homeros da mı? Tanrılarımız üstüne bildiğimiz her şeyi bize öğreten ulu, kutlu Homeros da yalancı mıymış?

MELETOS: Homeros da, Aiskhilos da, Sofokles de, hepsi birbirinden yalancıymış bunların... efendim!

SAVCI: Duydunuz mu, pek sayın yargıçlar, çok sevgili Atinalılar! Bütün o yüce, o tanrısal ozanlar yalancı da, bir Sokrates doğrucu!

BAYARGIÇ: Sanık Sokrates'in bu suçlamaya bir diyeceği var mı?

SOKRATES *(gezinerek):* Nedir o komedyalarda, hele tragedyalarda gördüklerimiz? İçimizde bastırılan o karanlık güçlerin bir bir hortlaması değil mi? Onlara bakıp bakıp kendinden geçen insanlar, ister istemez benzemez mi onlara? Aiskhilos'un tragedyasında Klitemnestra adlı kadın, âşığıyla yaşıyabilmek için, tuzak kurup öldürür kocası Agamemnon'u. Bunu sahnede gören Atinalı bir kadın, örnek almaya kalkmaz mı gördüğünü?

SAVCI: O sahneyi gören namuslu bir kadın, evet, örnek alıp sakınır aynı şeyi yapmaktan. Kötü örnek, iyi şeylere yöneltir iyi insanları. Ben böyle derim.

SOKRATES: Hep iyi örnekler göstermeli insanlara. Ben de böyle derim.

SAVCI: Aristofanes için ne düşünürsün Sokrates?

SOKRATES: İnsan olarak severim kendisini.
SAVCI: Peki, ozan olarak?
SOKRATES: Gerçeği çarpıtanlardandır.
SAVCI: Seni de çarpıtmış mıdır o hepimizin bildiği Bulutlar oyununda?
SOKRATES: Benim, yalanı yanlışı doğru gösterebilen biri olarak dile düsmcm, Aristofancs'in o Bulutlar adlı oyunu yüzündendir. Kendisini dinleyenler arasında görüyorum. Sorun ona, benimle ilgili gerçeği baştan aşağı çarpıttığını burda açıkça söyliyebilcccek kadar dürüsttür o.
BAŞYARGIÇ: Sayın Aristofanes konuşmak ister mi?
ARİSTOFANES *(öne çıkarak):* Söz verilirse, evet.

APOLLODOROS: Niyeti ne savcının? Aristofanes'i neden işe karıştırdı?
KRİTON: Bulutlar adlı oyunu, savcıyla aynı fikirde de ondan.
BAŞYARGIÇ: Tanık Aristofanes!
ARİSTOFANES: Neye tanık, efendim?
(Gülüşmeler)
BAŞYARGIÇ: Doğruyu, yalnız doğruyu söyliyeceğinize and içer misiniz?
ARİSTOFANES: Doğrunun gördüğüm yüzünü, doğru gördüğüm ölçüde, doğru söyliyeceğime and içerim.
(Gülüşmeler)
SAVCI: Siz, tanık Aristofanes, Atinalıların pek haklı olarak başarılı bulup çok sevdiği bir oyun yazdınız: Bulutlar!
ARİSTOFANES: Öyle bir oyun yazdım efendim, ama Atinalılar pek haksız olarak hiç de başarılı bulmadılar onu.
SAVCI: Siz, halkın en iyi komedya ozanı olarak bildiği Aristofanes, nasıl söylersiniz bunu?

ARİSTOFANES: En iyi komedya ozanı olduğumu ben bilirim, ama halk bilmez efendim.

(Gülüşmeler)

Yoksa Bulutlar, ki benim en iyi oyunumdur, üçüncü seçilir miydi o yılki yarışmada?

SAVCI: Ülkemizin en verimli övünç kaynaklarından biri olan Aristofanes!

ARİSTOFANES: Efendim!

SAVCI: Siz o Bulutlar adlı oyununuzu niçin yazdınız?

ARİSTOFANES: Sokrates'i mahkemeye düşürsün diye yazmadım efendim.

(Gülüşmeler)

BAŞYARGIÇ: Niçin yazdığınızı açıklayabilir misiniz?

ARİSTOFANES: Yazmak zorunda kaldığım için yazdım.

SAVCI: Özgür bir ülkedir bizim ülkemiz, Aristofanes, o oyunu yazmaya zorlayan mı oldu sizi?

ARİSTOFANES: Evet.

SAVCI: Kimdi zorlayan?

ARİSTOFANES: Ozanlığım.

(Gülüşmeler)

Efendim, bütün iyi yazarlar, ki bunlar pek azaldı günümüzde, kafalarında çakan bir görüntüyü dışarı çıkarıp kurtulmak, rahatlamak isterler. Bu görüntüye elden geldiğince başarılı, bağımsız bir varlık kazandırmaktır ilk kaygıları. Ortaya çıkan, yani eser, halkın karanlığına ışık tutarsa, halka bilinç kazandırırsa, yazarı elbette sevindirir bu.

SAVCI: Peki, oyununuza neden başkasını değil de Sokrates'i seçtiniz kahraman olarak?

ARİSTOFANES: Söylemek istediğim şeyler için en uyun araç Sokratesti de ondan. Herkesin tanıdığı biriydi. Dikkati çeken hırpaniliği, çabaçulluğu, hele çoğu kez yalınayak gezmesi, önüne geleni sorguya çekip ayağını yerden kesercesine düşündürmesi, zaman zaman so-

kağın ortasında durup, bazan saatlerce durup dalması, kendi deyimiyle, iç sesini dinlemesi, kentimizin belki de en ünlü kişisi yapmıştı onu. Yani benim için biçilmiş kaftandı Sokrates.

SOKRATES *(gülerek):* Eksik olma dostum, sen de bir güzel giydin o kaftanı!

ARİSTOFANES *(gülümseyerek):* Bence yazar, sembol olarak, kolay tanınan nesneleri, ya da kimseleri seçmeli. Yoksa karanlıkta göz kırpmış olur.

SAVCI: «Tanrılar geçer akçe değildir bizim burada» diyor Sokrates. Gerçekten böyle bir şey söylemiş midir Sokrates?

ARİSTOFANES: Benim oyunumda söylemiştir efendim. Yeni benim Sokrates'imdir o sözleri söyleyen. Sorumluluğu benimdir.

BAŞYARGIÇ: Sayın Aristofancs, Sokrates'in başına iş açacağını bilseydiniz, yine de yazar mıydınız o oyunu? Cevap vermek zorunda değilsiniz.

ARİSTOFANES: Zor bir soru. Ben Sokrates'i çok severim. Bir şölende saatlerce güldürmüştü beni. O gün bugündür hayranım ondaki mizah duygusuna. Boyuna güldürüyor, ama hep saygıdeğer kalmasını biliyordu. Yine de yazar mıydım ha? Doğrusu, kendi başımı derde sokacağını da bilsem, yine yazardım o oyunu, evet, yazardım.

BAŞYARGIÇ: Teşekkür ederim. İlgiye değer bir ruh yapısı var ozanların.

ARİSTOFANES: Öyledir efendim.

(Gülüşmeler)

SAVCI: Kendisiyle ilgili gerçeği çarpıttığınızı söylüyor Sokrates. Ne dersiniz buna?

ARİSTOFANES: Her sanatçı, ilgi çekmik için, gerçeği çarpıtmak zorundadır. Gerçeği olduğu gibi yansıtmaya özenen sanat, var olma hakkını yitirir. Gerçeğin ken-

disi dururken, ne diye örneğiyle ilgilensin insanlar? Bunları herkesten iyi bilir Sokrates; bilir ki, sanat, çarpıtmaktır, ama güzel çarpıtmak!

SOKRATES: O türlü sanatçıları, ben de bunun için devletime almak istemiyorum ya!

SAVCI: Atina'da yeni bir devlet kurmayı mı tasarlıyor sanık? Duydunuz mu, pek sayın yargıçlar, çok sevgili Atinalılar!

ARİSTOFANES *(telâşlı):* Kafasındaki devleti demek istiyor Sokrates! Her şeyin en iyi olduğu bir yeri düşünüp özlediğimiz olmaz mı?

SAVCI: Sanığa soruyorum: Yeni bir devlet mi tasarlıyor Atina'da?

(Kendi kendine)

Bunak Sokrates, geldin mi oyunuma!

SOKRATES *(kışkırtırcasına):* İçinde senin gibi satılık savcıların, seni ve benzerlerini tazı olarak kullanan o çıkar avcılarının, aklın gür şafağından ürken o kara zorbaların yer alamıyacağı bir devlet tasarlıyorum, evet!

(Hınzırca gülerek, kendi kendine)

Salak savcı, geldin mi oyunuma!

SAVCI: Bundan açık itiraf olur mu, ey pek sayın yargıçlar, ey çok sevgili Atinalılar!

BAŞYARGIÇ: Yargıçlar kurulu bilmek ister, sanık Sokrates kendisine nasıl bir ceza verilmesini diler acaba?

SOKRATES *(alaylı):* Kendimi bildim bileli yurdumun yararına çalıştığımı düşünerek, yedisinden yetmişine bütün yurttaşlarımı doğru düşünmeye, doğru davranmaya zorladığımı düşünerek, devletin yetkisini bölüşen kişiler elbirliğiyle benim yıkımımı hazırlarken dahi, kendimin değil, hep onların çıkarını gözettiğimi düşünerek, benden üstün, benden iyi Atinalı olmadığımı görerek, diliyorum: bu kentin en güzel yerinde eşsiz bir saray yaptırılsın bana; ve ülkemin bütün ileri gelenleri

sıraya girip, kırallara bakar gibi hizmet etsinler bana, son nefesimi verinceye dek!

SAVCI: Sanığın duruşmadan önce ve duruşma sırasında işlediği, bir teki bile herhangi bir yurttaşı ölüme götürecek suçları düşünerek, Atina yasalarının özü ve biçimi gereği, ölüm cezasına çarptırılmasını istiyorum.

(Sokrates gülümser.)

BAŞYARGIÇ: Savcının önerdiği ceza konusunda yargıçlar kurulunun üyeleri oy kullanacaklar.

(Yargıçlar aralarında görüşürler.)

KRİTON *(kendi kendine):* Ne yaptın Sokrates!

APOLLODOROS: Olur şey değil! Yıkımını ister gibi davrandı hep.

KSANTİPE *(kendi kendine):* Bu ne biçim iş! Kaybeden kazandı, kazanan kaybetti. Hiç bir şey anlamadım.

(Sorarcasına bakar Sokrates'e, Sokrates gülümseyerek karşılık verir.)

I YURTTAŞ: Ne dersiniz buna beyler?

II YURTTAŞ: Anlayan beri gelsin derim.

ARİSTOFANES *(Sokrates'i bir köşeye çekerek):* Savcı idam cezası istediğinde nasıl sevindiğini gözden kaçırmadığım, anlamını da bir güzel kavradığım için, bilemiyorum Sokrates, «Çok üzüldüm» filan mı diyeyim, yoksa kutlayayım mı seni.

SOKRATES: Demin dürüst davrandın, eksik olma.

ARİSTOFANES: Seni savunurken, biraz da kendimi savunmuş oldum Sokrates. Aynı şeyin benim başıma da gelmiyeceğini kim söyleyebilir ki? Bak dostum, demin açmak istemedim, ama şimdi söylemeden edemiyeceğim: tâ baştan beri hep fazla ileri gittin bence.

SOKRATES: Beni yargılayanlara karşı mı Aristofanes?

ARİSTOFANES: Hayır, hayır! Pek az önemi var onların. Bak Sokrates'ciğim, akıl üstüne en büyük uzman olarak

kabul et ki, kendisine mutlak yetki verilen, her durumda dediği dedik bir akıl„ bin başlı bir canavardır.

SOKRATES: Kaba iştahların, karanlık içgüdülerin elinde oyuncak olamaz insan.

ARİSTOFANES: Evet ama Sokrates, sen onların baskısından kurtulayım derken, bir başka zorbanın buyruğu altına soktun kendini. Şarlatanlığı, lâf ebeliği bir yana. büsbütün de haksız değildi savcı, inan. Yüreğin gizli, yasaklanmış arzuları, beklemediğin bir anda hortlayabilir dört yanından. Hoşça kal dostum, sevgiden söylenmiş bil bunları.

SOKRATES *(gülümseyerek):* Güle güle dostum, biliyorum.

(Aristofanes uzaklaşır.)

III YURTTAŞ *(yanındakini dürterek):* Şşşt! Yargıçlar oylarını bildiriyorlar, tunç levhalar konuşuyor!

(Yargıçlar tunç levhaları kaldırırlar.)

BAŞYARGIÇ: Ben, Atina yargıçlar kurulu başkanı, kararı bildiriyorum: Sofroniskos oğlu Sokrates, Atina yasalarının özü ve biçimi gereği, oy çoğunluğuyla, ölüm cezasına çarptırılmıştır. Suçlu, hükümetin seçeceği bir günde, baldıran zehiri içerek ölecektir.

(Sokrates zafer kazanmışcasına sevinir birden. Başyargıçla öbür yargıçlar ve Savcı ağır ağır çıkarlar. Sokrates yanlarına gelirken, Kriton ile Apollodoros ayağa kalkarlar, ağızlarını bıçak açmaz. Ksantipe, taş kesilmiş gibi yere bakmaktadır. Sokrates, önünde durur.)

KSANTİPE *(başını kaldırır, iki yana sallayarak):* Hiç bir şey anlamadım.

(Sokrates gülümseyerek onun başını okşarken)

P E R D E

İ K İ N C İ   P E R D E

Birinci Sahne

(Zindan)

SOKRATES *(bakınarak):*
Ölümün kendisinden önce görüntüsünü sunuyorlar
insanı böyle dört duvar arasına kapamakla.
(Gezinir.)
Gerçi en büyük sevgiler, yiğitlikler bile
ölümle taçlanmadıkça eremezler ölümsüzlüğe...
(Durur.)
Bir var ki yüreğim ürküyor, küçücük elleriyle
korunmaya çalışıyor bu sondan.
Ölümü düşünmek başka,
duymak başka mı ne...

İÇ SES:
Gözün aydın Sokrates! Kutlu olsun,
verimli olsun ölümün sonsuza dek!

SOKRATES *(irkilerek):*
Kedi fareyle oynar gibi oynadım savcıyla.
Ölümüm en büyük eserim oldu, gerçek!
(Gezinir.)

İÇ SES:
Varlığın değişmez düzeni yendi savcıyı.
Sen bir araçtın ancak.

SOKRATES (aranarak):
İç sesim değil misin sen,

benden değil misin?

İÇ SES:

Gerekti, senin içinden uyandım. Gerekir,
bir başkası duyar beni içinde. O zaman
seninkine ters yönde konuşabilirim Sokrates,
çelişebilirim seninle. Varlığın sesiyim ben.
İyi tanı beni. İyi tanı beni!

SOKRATES *(kaygılı):*

İçim yabancılaşıyor... Uyusam
şöyle deliksiz, düşlerin
düşüncelerin dırıltısından uzak.

(Işık azalır. Tekeler, tepinme ezgileri eşliğinde sıçraya sıçraya girerek sahnenin dibine dizilirler. Işık artar. Tekelerden her birinin yüzünde Sokrates'in ayrı renkte maskesi.)

SOKRATES *(ürküntüyle):*

Bunlar da ne tanrım!

TEKELER KOROSU:

Bekleşiriz bütün duvarlar ardında biz.

SOKRATES *(çekinerek):*

Kimsiniz?

KORO:

Uygarlığın çektiği duvarlar ardında bekleşiriz.
Bütün kentlerde buyruğumuz altındadır herkes.

KOROBAŞI:

Genci de yaşlısı da, bilen de bilmeyen de!

KORO:

Bilen de bilmeyen de!

(Tekeler ağır ağır yaklaşırlar.)

SOKRATES *(soluk soluğa):*

Kimsiniz siz?

KOROBAŞI *(maskesini göstererek):*

Sen!

KORO *(her biri maskesini göstererek):*

Sen!
(Korkunç gülüşürler.)
KOROBAŞI *(koroyla birlikte Sokrates'e iyice yaklaşarak):*
Yalnız bizi gör Sokrates
yum da gözlerini!
KORO:
Yum da gözlerini!
SOKRATES *(gözlerini kapıyarak):*
Nice ki ben gözlerimi yumuyorum
— çarpık yaratıkları ruhumun ey! —
yalnız sizi biçimliyor korkum.
KOROBAŞI *(oynamaya başlıyarak):*
Biz tepinip tepinip hey hey diyende...
KORO *(tepinerek):*
Hey hey!
KOROBAŞI:
Katılır sofrada kaşık tutan eller,
donar gülüşler solan benizlerde birden.
KORO:
Tepinip tepinip hey hey diyende biz.
KOROBAŞI:
Cümbüşte en bildik ezgiyi şaşırır teller.
Öksüz yürek yabanı anıp anıp titrer!
KORO:
Yabanı anıp anıp titrer!
SOKRATES:
Buyruk altına almadım mı sizi
ruhumun kovuklarına tıkadığımda?
KOROBAŞI:
Yok mu sayılsın arka yüzü ayın
karanlıkta diye hep? Sakın ha...
KORO:
Sakın!
KOROBAŞI:

Arka yüzü ayın...
KORO:
Arka yüzü ayın, arka yüzü ayın!
KOROBAŞI *(koroyla birlikte Sokrates'in çevresinde dönerek):*
Artar gücümüz...
KORO:
Artar gücümüz hele hele...
KOROBAŞI:
Gem vuruldukça bize!
KORO:
Gem vuruldukça bize!
KOROBAŞI:
Yılgı salar ezgimiz güdük ruhlarınıza
taş duvarlardan geçip demir zırhlardan bile!
KORO:
Taş duvarlardan demir zırhlardan bile!
SOKRATES *(kuşkulu, kendi kendine):*
Aldandım mı? Aldattım mı?
KOROBAŞI *(durur, eliyle suçlayarak):*
Senin düşüncenin uğursuz soluğundan
sarardı gitti baharında tragedya!
KORO *(dövünerek):*
Gür çocuğu türkülerimizin, kutlu tragedya!
KOROBAŞI:
Artık en yoğun yalnızlığı denemek zorunda herkes.
KORO:
En yoğun yalnızlığı!
KOROBAŞI:
Evrenin uçsuz bucaksız gecesini hortlatan
ezgilerdi senin düşüncelerin, Sokrates!
KORO *(homurdanarak):*
Senin düşüncelerin!
KOROBAŞI:

Kendi yörüngesinden çıkacak insan ruhu.
Kim bilir niceye dek...

KORO:
Ah, niceye dek...

KOROBAŞI:
Aklın zorbalıklarına sahne olacak dünya
senin düşüncenin uğursuz soluğundan.

KORO:
Düşüncenin uğursuz soluğundan!

KOROBAŞI *(koroyla birlikte Sokrates'in çevresinde dönerek):*
Büyür boyutlarımız...

KORO:
Büyür ha büyür...

KOROBAŞI:
Gem vuruldukça bize!

KORO *(öfkeyle):*
En zorlu bağları parçalarız,
dünyayı dar ederiz size!

KOROBAŞI *(parmağıyla seyircileri tehdit ederek):*
Dar ederiz size!

SOKRATES *(sendeliyerek):*
Tanrılar, başım dönüyor!

KORO:
Ölümden yaşamdan öte biz varız,
Öülmden yaşamdan beride biz!

KOROBAŞI *(Sokrates'i gösetererek):*
O sonradan görme akla nc oyunlar oynarız,
yerden keser ayağını türkülerimiz!

KORO:
Keser ayağını türkülerimiz!

SOKRATES:
Düşüyorum, tanrılar, içimdeki boşluğa!

KOROBAŞI *(Sokrates'i küçümseyerek):*

Hor görür karanlık diye içgüdüleri...
(Tekeler gülüşürler.)
Şaşkın akıl!
KORO:
Şaşkın! Şaşkın!
KOROBAŞI:
Ey koca bunak, akıl dedikleri!
Bir deri bir kemik kalırsın
besin iletmesek sana gizlice...
KORO *(oynayarak)*:
Ulu ağacın toprağı emen köklerinden,
güçle şişen kaslarından gürbüz hayvanların,
geceyi bildik kılan yıldızların cevherinden...
KOROBAŞI:
Besin iletmesek sana gizlice biz!
(Seyircilere döner, koroyla birlikte sahnenin önüne gelerek)
Ey bizimle uzlaşmayı bilmeyenler!
KORO:
Sakının bizden, sakının bizden!
KOROBAŞI *(koroyla birlikte oynayarak)*:
Hey hey diye tepindikçe derinlerde biz...
KORO:
Hey hey!
KOROBAŞI *(seyircilere)*:
Sara nöbeti geçirecek altımızda yer...
KORO:
Hey hey diye tepindikçe biz!
KOROBAŞI:
Yasak sularla yüklü kaynakları bir bir çözeceğiz...
KORO:
Yıkım dalgaları aşacak bütün köprülerinizden
hey hey diye tepindikçe derinlerde biz!
KOROBAŞI:

Ey bizimle uzlaşmayı bilmeyenler...
KORO:
Sakının bizden!
(Uzaklaşırken)
Sakının bizden, sakının bizden!
SOKRATES *(koronun ardından):*
Arka yüzü ayın, arka yüzü ayın!
(Kararır.)

İkinci Sahne

(Zindan. Kapının önünde Kriton, Apollodoros ve Gardiyan.)
GARDİYAN *(kapıyı açıp girerek):*
Sakın fazla oyalanmayın Kriton!
Sizi bu saatte içeri aldığım duyulursa
hapı yuttuğum gündür.
KRİTON:
Yavaş konuş biraz, uyanmasın!
GARDİYAN:
Tersine, bir an önce uyandırın da
geç kalmasın işiniz. Ortalık ışımadan
tamam olsun her şey. Ben gidiyorum.
Aman dikkat!
(Çıkar.)
APOLLODOROS:
Olur şey değil! Sabahleyin tarlaya gidecek
bir çiftçi gibi rahat, uyuyor öyle.
(Sokrates yerinde döner.)
KRİTON:
Uyanıyor mu ne!

SOKRATES *(uyanarak):*
Siz misiniz dostlarım? Bu geceyi
uykusuz geçiriyorsunuz anlaşılan.
KRİTON:
Seni biz mi uyandırdık yoksa?
SOKRATES:
Hayır Kriton, bir başkası.
APOLLODOROS *(şaşırmış):*
Kim?
SOKRATES *(büyülenmiş gibi):*
Ezgi... ezgiler.
KRİTON *(şaşırmış):*
Ne ezgisi Sokrates?
APOLLODOROS:
Çıt yoktu biz girdiğimizde.
SOKRATES:
Gökkuşağı renklerine bürünmüş
bir türkü akıyordu ruhuma ötelerden,
bütünleniyordum zamanlar üstü. Derken
kocaman bir elin gölgesi düştü yüzüme,
karardı ezgiler... sonra bir şimşek apansız!
Ve ağaçtan meyve koparılır gibi uyandırıldım.
Vakit ne sularda şimdi, dostlar?
KRİTON:
Nerdeyse gün ağarır, Sokrates.
SOKRATES:
Böyle erken nasıl bıraktılar sizi içeri?
APOLLODOROS:
Gardiyan pek seviyor seni, Sokrates.
SOKRATES *(gülerek):*
Övünülecek bir sevgi, doğrusu.
Peki dostlarım, hoş gelmesine hoş geldiniz ya,
olağandışı bir şey var gibi bunda.
KRİTON:

Canın için kaygılanmaman
doğrusu şaşırtıyor beni Sokrates.
SOKRATES:
Benim yaşımda bir adama, hem de bilgeye,
öleceğim diye telâşlanmak yakışır mı dostum?
KRİTON:
Sanki hiç korkmuyorsun ölümden.
SOKRATES:
Korku nedir bilmeyen değil, Kriton,
korkusunu altedendir yürekli olan.
APOLLODOROS *(kendini tutamaz):*
Sanki sen değilsin yarın...
SOKRATES:
Yarın mı dostlar? Demek çaldı saat.
(Gezinir.)
Ellerini bu denli çabuk tutacaklarını
beklemiyordum doğrusu. Oyunu lehimde kullanan
hayli kişi var çünkü Atina'da.
Ben daha az sanıyordum. Demek birazcık da olsa
aktarmışım kendimi yurttaşlarıma.
Bunun arkası gelecektir, dostlar.
(Atinalılar girerler, sahnenin sağında yer alırlar. Kimi ayakta uyumaya başlar yine.)
I YURTTAŞ *(uyuyanları sarsarak):*
Bari şimdi uyanık duralım,
ışığımız zindanda kapalıyken!
II YURTTAŞ *(uyuyanları sarsarak):*
Sokrates'in düşüncesi
bekçilik etsin ruhlarımıza!
SOKRATES'İN SESİ *(derinden):*
Düşün de düşme dostum, düşün!
Gereğinden fazla uyumak
ölüme çalışmaktır büsbütün!
(Bütün yurttaşlar uyanıp zindandan yana bakarlar.)

KRİTON:
Daha fazla beklemekten çekiniyor baştakiler.
Senin dört duvar arasında bile
soluk almanı tekin bulmuyorlar, dostum!
APOLLODOROS:
Seni sevenler sokaklarda öbek öbek toplanıp
homurdanmaya başladılar çünkü.
(Sağda, Atinalılarda öfkeli bir kaynaşma)
I YURTTAŞ *(haykırarak):*
Ülkemizin ışığı boğulamaz karanlığa!
II, III YURTTAŞLAR:
Sokrates zindanda kalamaz!
HEPSİ:
Kalamaz, kalamaz!
I YURTTAŞ:
Üç beş zorba boyunduruk vuramaz akla!
II, III YURTTAŞLAR:
Sokrates zindanda kalamaz!
HEPSİ:
Kalamaz, kalamaz!
KRİTON:
Bunların bir çığ gibi büyüye büyüye
devletin varlığını tehdit etmesinden korkuyorlar.
Bunun için, Sokrates, biricik dostum benim,
yarın içeceksin baldıran zehirini. Ve bunun için,
büyük kılavuzu insanlığın...
APOLLODOROS *(heyecanlı):*
Kurtarmaya geldik seni!
SOKRATES *(şaşırmış):*
Kurtarmaya mı dostlar? Nasıl?
KRİTON:
Kaçıracağız seni Sokrates, biz,
yaşaman gerektiğine inananlar.
APOLLODOROS:

Her şey hazır!

SOKRATES *(yüzünde sevince benzer bir parıltı, gezinir, kendi kendine):*

Yaşamak gibi var mı...

APOLLODOROS:

İstiyorsun, değil mi Sokrates?

KRİTON:

Doğru anlıyorum yüzünden, değil mi dostum?

SOKRATES *(gezinerek, kendi kendine):*

Yaşamak gibi var mı...

(Durur. Uzaktan gülümseyerek bakar dostlarına. Kriton ile Apollodoros sevinirler, tam Sokrates'e doğru adım atarken, ışık azalır.)

İÇ SES:

Az önce korkuyu yenmekten dem vuruyordun.
Gevşedin, bakıyorum, kurtuluş umudu belirince.

(Sokrates, yüzünde kaygı, gezinir.)

Kendinle savaşmak daha güçtür Sokrates
bütün insanlara karşı koymaktan.

(Sokrates başıyla onaylar.)

Durumlar değiştikçe renk değiştiren
bir düşünce midir senin düşüncen?

SOKRATES *(gezinerek):*

Hayır!

İÇ SES:

Bu kendi hazırladığın sondan kaçarsan
ölümsüzlük meyvesi çürür dalında.

(Sokrates heyecanlanır.)

Ama kalırsan, eyleminin sonuçlarına katlanırsan,
kendi elinle koparırsın o nazlı meyveyi.

(Sokrates, gözleri boşlukta, umutlu, başıyla onaylar.)

SOKRATES *(kesin):*

Olmaz Kriton! Olmaz Apollodoros!

KRİTON *(telâşlı):*

Nasıl olmaz Sokrates, nasıl olmaz?
Yarın öldürecekler seni!
APOLLODOROS:
Karar kesin, vakit az!
SOKRATES:
Kaçamam dostlar, kaçamam
bin ölümle tehdit etseler de.
KRİTON:
Ama Sokrates, haksız öldürecekler seni...
SOKRATES *(gülerek):*
Haklı öldürsünler mi isterdin Kriton?
APOLLODOROS:
Yok yere öleceksin Sokrates!
SOKRATES:
Ben öldükten sonra daha iyi anlıyacaksınız
beni de, ölümümü de. Bu sonu değiştirmek
büsbütün yok olmaktır benim için.
(Sağda Atinalılar, «Ne demek istiyor?» der gibi birbirlerine bakarlar.)
Yerin göğün güçleri bir araya gelse
unutulmuşluk mağarasına tıkamaz artık beni!
Ölümüm en uyanık bekçisi olacak gerçeğimin.
(Sağda Atinalılar, hiç bir şey anlamamış, üzgün, yavaş yavaş çıkarlar.)
KRİTON:
Sokrates... neyi tartışırsak tartışalım,
her yönden aydın kanıtlar getirerek
inandırırdın bizi düşündüğüne.
APOLLODOROS:
Şimdi de öyle yapsan Sokrates,
inandırsan bizi kaçmaman gerektiğine.
SOKRATES:
Kim ki ateş yakar ortak geceyi aydınlatmaya,
alevleri dipdiri tutmalıdır sonuna dek;

gerekirse yakıt olup yanmalıdır
herkes yolunu buluncaya dek! — Kriton!

KRİTON:
Söyle Sokrates, ama eskisi gibi konuş,
yani daha açık, daha aydın
ki anlıyabileyim...

APOLLODOROS:
Sembollerle şaşırttın bizi!

SOKRATES *(gülerek):*
Ozanlığa özendim dostlar, bağışlayın.
Ben eskiden, bilirsiniz, tiyatroyu da hor görürdüm
gerçeği çarpıtıp bozuyor diye;
insanın gizlenesi yerlerini,
ayıp yönlerini açığa vurup
kötü örnekler koyuyor diye ortaya.

KRİTON:
Peki şimdi Sokrates?
(Gardiyan girer, seyreder.)

SOKRATES:
Can atıyorum oyun görmeye, Kriton!
Ama, değil mi ki artık tiyatroya gidemem,
eh, kendimiz tiyatro olalım bari.
Zindanı biraz genişletmiş oluruz böylece.
Dostum, sen Sokrates ol şimdi;
buradan kaçmak istiyorsun
sana bağlı arkadaşların yardımıyla.
(Apollodoros ile kendisini göstererek)
Biz de bu ülkenin yasaları olalım,
duralım yoluna. Haydi Kriton, başlıyor oyun!

KRİTON:
Aman dostum, oyunun sırası mı şimdi!
Yarın öleceksin diyorum sana.

SOKRATES:
Her zaman sırasıdır oyunun!

Ancak oynayabildiğimiz şeyi kavrarız
kafayla, yürekle. Her şeyi oynayabilmek isterdim:
ağaçları, kuşları, çiçekleri hep;
görünen görünmeyen bütün yıldızları,
ayı, güneşi, insanları... oynamak isterdim tanrıları hep!
Ancak oynarken gerçekten var oluruz biz;
oynayan hem kendisidir hem başkası da ondan,
hem kendisi hem başkası olan
gerçekten vardır da ondan!

KRİTON:
Allak bullak ettin beni Sokrates,
nerde duracağımı bilemiyorum.

APOLLODOROS:
Böyle karanlık konuşmazdın eskiden.

SOKRATES:
Ömrümce susan bir yerim vardı benim
— arka yüzü ayın, arka yüzü ayın —
orası dile geliyor şimdi.
(Kısa bir süre, tekeler korosunun tepinme ezgisi. Sokrates'in gözleri iştahla parlar.)
Haydi Kriton, kutlu olsun Sokrates'liğin!
Sabaha yeni avlarla erelim,
kaç yüzü varmış gerçeğin
birlikte görelim!
(Yasa olarak)
De bakalım Sokrates, yassı burunlu, patlak gözlü,
Keçi kılıklı bilge! Nereye böyle?
(Apollodoros'u dürter.)

APOLLODOROS *(bocalar):*
Nereye böyle?

KRİTON *(Sokrates olarak):*
Buradan çıkmak istiyorum.

SOKRATES - APOLLODOROS *(yasalar olarak):*
Neden?

KRİTON *(Sok):*
Yarın ölmek istemiyorum da ondan.
Kaçıp kurtulacağım, yolumdan çekilirseniz.
GARDİYAN *(birden)*:
Olmuyor!
(İrkilip oyunu keserler.)
SOKRATES *(gülerek)*:
Seyircimiz de var!
GARDİYAN:
Olmuyor, kendinden kurtulamıyor Kriton!
SOKRATES:
Hem de seviyeli bir seyirci!
GARDİYAN:
Sokrates öyle mi kullanır elini?
Sonra sesi, gülümsemesi...
KRİTON *(gülümseyerek)*:
Gel sen oyna şunu, zindancıbaşı!
APOLLODOROS:
Seyirci değil, eleştirmeci!
SOKRATES:
İyi seyirci, eleştirmecidir biraz,
hatta, biraz oyuncudur da.
Haydi zindancıbaşı, dışarda kalma,
sen de gir oyuna!
GARDİYAN *(sevinir, yaklaşarak)*:
Girdim bile Sokrates! Neyi oynuyorum ben?
SOKRATES:
Sen bize katıl, yasaları oyna.
GARDİYAN *(yüzünü buruşturarak):*
Başka rol yok mu Sokrates?
(Gülüşürler.)
SOKRATES:
Yasaların sesi ne denli gür çıkarsa,
o denli sağlam görünür düzen de.

Haydi dostlar, oyuna devam!
SOKRATES - APOLLODOROS - GARDİYAN *(yasalar):*
Neden öldürecekler seni yarın?
KRİTON *(Sok):*
Öyle buyurdunuz ya siz.
SOKRATES - APOLLODOROS - GARDİYAN *(yasalar):*
Biz kimin eseriyiz?
KRİTON *(Sok):*
Atinalıların.
SOKRATES - APOLLODOROS - GARDİYAN *(yasalar):*
Sen nerelisin?
(Apollodoros boş bulunur, Sokrates dürter.)
APOLLODOROS *(sıçrayarak)*:
Sen nerelisin?
KRİTON *(Sok):*
Atinalı.
SOKRATES *(fısıldayarak):*
Aferin Kriton, iyi kıvırıyorsun! Yalnız,
sesini benimkine benzet biraz.
(Apollodoros'a)
Sen de rolünü unutma bir daha!
SOKRATES - APOLLODOROS - GARDİYAN *(yasalar):*
Demek Atinalısın sen. Ve
kaçmak istiyorsun bizi yüzüstü bırakıp?
KRİTON *(Sok):*
Sizin beni yüzüstü bıraktığınız gibi.
SOKRATES - APOLLODOROS - GARDİYAN *(yasalar):*
Anlamadık.
KRİTON *(Sok):*
Haksızlık ettiler bana.
SOKRATES - APOLLODOROS - GARDİYAN *(yasalar):*
Kim? Biz mi?
KRİTON *(Sok):*
Hayır, Atinalılar.

SOKRATES - APOLLODOROS - GARDİYAN *(yasalar):*
Ama sen de Atinalısın.
KRİTON *(Sok):*
Ee?
SOKRATES - APOLLODOROS - GARDİYAN *(yasalar):*
Ee?
KRİTON *(bocalar):*
Şaşırtıyorsun beni, Sokrates!
SOKRATES:
Bozma Kriton, oyunu bozma!
Sesini benimkine benzet yine, benim hallerimi takın.
Şöyle bir seyredeyim kendimi,
bir göreyim neyin nesiyim!
(yasa olarak)
Durum güneş gibi ortada,
kendinden kaçıyorsun sen, Sokrates!
(Apollodoros ile Gardiyanı dürter.)
SOKRATES - APOLLODOROS - GARDİYAN *(yasalar):*
Söyle bakalım, Sofroniskos oğlu Sokrates,
sen kime borçlusun varlığını, Sokrates olarak?
KRİTON *(Sok):*
Kime mi? Anamla babama.
SOKRATES - APOLLODOROS - GARDİYAN *(yasalar):*
Kimin sayesinde birleşti ananla baban?
KRİTON *(Sok):*
Yasalar sayesinde, sizin sayenizde.
SOKRATES - APOLLODOROS - GARDİYAN *(yasalar):*
Bu yüzden kötü buluyor musun bizi?
KRİTON *(Sok):*
Bunun için saygı borçluyum size.
SOKRATES - APOLLODOROS - GARDİYAN *(yasalar):*
Peki, sen kimin sayesinde yetiştin?
KRİTON *(Sok):*

Sizin, yasaların sayesinde.

SOKRATES - APOLLODOROS - GARDİYAN *(yasalar):*

Bunun için kötü der misin bize?

KRİTON *(Sok):*

Gönül borcum derindir size.

SOKRATES - APOLLODOROS - GARDİYAN *(yasalar):*

Doğumun bizim, yetişmen bizim,
sen bizim demeksin Sokrates, bizim!

KRİTON *(Sok):*

Öyle.

SOKRATES - APOLLODOROS - GARDİYAN *(yasalar):*

Peki, şimdi seni cezaya uğratmak gerekince,
kötü mü sayacaksın bizi? Böyle gizlice
hırsızlar, uygunsuzlar gibi kaçacak mısın
bizi çiğneyip? Bir zamanlar
bu kentin sokaklarında gezinmeni,
dostlarınla şakalaşıp gülüşmeni sağlıyan
bu düzeni ayaklar altına mı alacaksın?
Kıyacak mısın bize Sokrates?

KRİTON *(Sok):*

Ama siz haksızlık ettiniz bana.

SOKRATES - APOLLODOROS - GARDİYAN *(yasalar):*

Diyelim ki biz sana haksızlık ettik.
Ya bizdeki bir kusurdan olduysa bu?
Bir pire yüzünden yorgan yakılır mı?
Parça yüzünden atılır mı bütün?

KRİTON *(Sok):*

Ya o kusur benim yıkımım olduysa?

SOKRATES - APOLLODOROS - GARDİYAN *(yasalar):*

Bizi kusurumuzla başbaşa bırakıp
kaçmak yakışır mı Sokrates'e,
kalıp düzeltmeye çalışmak varken?

KRİTON *(Sok):*

Bir günde düzeltilir mi yasalar!

Ben ölüm yargısını giymişim bir kez.

SOKRATES - APOLLODOROS - GARDİYAN *(yasalar):*
Düzeltmek için vakit var,
sağ kaldıkça var, Sokrates!

KRİTON:
Yeter Sokrates! Yine çıkmaza soktun beni!
Peki, haklısın, kaçmamalısın.

SOKRATES *(sevinçli):*
Bana en büyük armağan bu, Kriton!
(Adeta büyülenmiş gibi duran Apollodoros ile Gardiyanın omuzlarından tutup gülümseyerek)
Hak vermeniz bana...

KRİTON:
Biz artık gidelim Sokrates.
Tanrı yanından eksilmesin dostum.

APOLLODOROS:
Yine geleceğiz seni görmeye!

SOKRATES:
Güle güle, dostlarım benim!
Sonsuza dek saklıyacağım bu ânı!
(Kriton, Apollodoros ve Gardiyan çıkarlar. Sokrates gezinerek)
Son dileğim kabul edilirse...
(Tekeler ezgisi başlar.)
karımla geçecek yarın gecem!
(Tekeler ezgisi şiddetlenir.)
O deli kısrak, daha dinç
daha güçlü bulmalı beni her zamankinden!
Sokrates'ten alacağı son tadı unutmamalı
son nefesini verinceye dek!
(Kararır.)

Üçüncü Sahne

(Zindan. Kapının önünde Gardiyan ile Ksantipe.)

GARDİYAN:

Onu ölüm cezasına çarptıranların
ağızlarını bıçak açmıyormuş, duydum ki.
Hele savcı, sinir nöbetleri geçiriyormuş.

KSANTİPE:

Benim erkeğimi elimden alanlar
tatlı birer lokma olsunlar
ölümün obur ağzına!

GARDİYAN:

Onunla birkaç kez konuştum da
utanır oldum mesleğimden.

KSANTİPE:

Katilleri senden örnek alsalar keşke!

GARDİYAN:

Hadi gir artık içeri.
(Ksantipe hıçkırmaya başlar.)
Yok ama, öyle değil! Sil bakayım gözlerini kızım.
Son gecesini zehir etme erkeğine.

KSANTİPE *(durularak):*

Girelim zindancıbaşı.

GARDİYAN *(kapıyı açarak):*

Bak Sokrates, kimi getirdim sana!

SOKRATES *(yerinden doğrularak, sevinçle):*

Tanrılar!

KSANTİPE:

Sokrates!
(Boynuna sarılarak hıçkırmaya başlar yine. Gardiyan çıkar.)

SOKRATES:

Ksantipe! Yavrum! Biriciğim!
Yüreğimin tâ kökünden kopan hıçkırıklarınla

altüst etme ruhumun dengesini
beni düşün de.

KSANTİPE *(hıçkırarak):*
Sen beni çok düşündün de sanki...

SOKRATES:
O da ne demek?

KSANTİPE:
Niye kurtarmadın kendini?

SOKRATES:
Ne yapabilirdim yavrucuğum?
Beni öldürmeyi kafalarına koymuşlar,
canımı efendilerine adamışlar bir kez.

KSANTİPE:
«Sokrates dileseydi» diyorlar,
katilleri parça parçaydı şimdi!»
Neden o çoban köpekleri değil de
sensin içerde olan, ha? Kaçık herif!

SOKRATES *(gülerek):*
Öyle gerekti belki.

KSANTİPE:
Kimin için gerekti?

SOKRATES:
Sokrates için.

KSANTİPE:
Bencil herif, n'olacak!
Hep kendini düşünürsün zaten.

SOKRATES:
Seni de düşünürüm tatlı şirretim,
küçük oğlumuzu da.

KSANTİPE:
Onun için yalnız bırakıyorsun bizi!
(Sokrates, okşamak için elini uzatınca)
İstemiyorum, çek elini!

SOKRATES:

Hadi hadi, huysuz kısrağım benim!
Sev bakayım şu kocamış herifi,
şu insan yıkıntısını bir okşa hele!
(Ksantipe'yi yatağa yatırır.)
KSANTİPE:
Yavaş, kemiklerimi kıracaksın...
Kim der sana yetmişini çoktan aşmış diye!
(Gevşiyerek)
Çürük içinde kalacak her yerim.
Giderken nasıl bakarım gardiyanın yüzüne?
SOKRATES:
Niye geldiğini bilmiyor değil ya gardiyan!
(Tekelerin ezgisi hafiften başlar.)
KSANTİPE:
Sen ki Sokrates, akla, düzene pek düşkünsündür,
ne diye huysuz bir kadın seçtin kendine?
SOKRATES:
Usta binici olmak isteyen, yavrucuğum,
arsız atları yola getirmeye çalışır.
KSANTİPE:
Hani sokakta sana ilk rastladığım gün
bakışların bir çift doğan uçurmuştu üstüme...
Yavaş! — Yarı korku, yarı sevinçten çırpınan yüreğim
senin ellerinde, bir de baktım ki...
Yavaş! Yiyecek misin beni!
SOKRATES *(tutkulu)*:
Hadi, «Yassı burunlum» de bana,
«Patlak gözlüm, kalın dudaklım» de,
«Keçi kılıklım» de bana, «Tekem» de!
KSANTİPE:
Kalın dudaklım, keçi kılıklım.
SOKRATES:
«Tekem» de, »tekem»!
(Tekeler ezgisi şiddetlenir.)

KSANTİPE:
Tekem!
(Kararır. Az sonra aydınlanır. Ksantipe ayrılmıştır. Sokrates dalgın gezinirken)

İÇ SES:
Ters yüz oldu varlığın, Sokrates!
Aklı Tanrı katına çıkarmıştın,
içgüdülerin buyruğuna girdin zindanda.
(Sokrates gezinerek başıyla onaylar.)
Şiiri kötülerdin, tiyatroyu yererdin;
ozanlık tasladın, oyunculuğa özendin burada.
(Sokrates başıyla onaylar.)
Öğrettikleriyle çelişen bir öğretmen oldun çıktın,
sen içmiyesin de kimler içsin baldıran zehirini!
(Sokrates başıyla onaylar.)
Şimdi, Sokrates,
kendine karşı savunmalısın kendini;
içinde çatışan güçleri mutlak uzlaştırmalısın,
yarın dengeli bir ruhla çıkmalısın
dostlarının karşısına!
(Sokrates başıyla onaylarken, kararır.)

Dördüncü Sahne

(Sağda Atinalılar: kimi aşık oynamakta, kimi seyretmekte.)

I YURTTAŞ *(aşık atar, derken sevinçle haykırır):*
Hah hay! Dengi dengine evlât!
Sen aşık atacak adam mısın benimle!
(Karşısındaki II Yurttaş bozum olur. Herkes güler. I Yurttaş zaferle doğrularak III Yurttaşa)
Neylersin, bu meret
parmaklarıma gönül vermiş bir kez!
Bir türlü sözümden çıkmaz.

(Çalımla aşık atar yine. «Nasıl?» der gibi bakar, önce II Yurttaşa, sonra III Yurttaşa.)

III YURTTAŞ *(dudak büküp arkasını dönerek):*

Ne aşağılık şeyleriz biz!

(Herkes şaşırır.)

I YURTTAŞ:

Hayrola?

(III Yurttaş başıyla zindandan yana işaret eder. Herkes anlar, üzülür.)

II YURTTAŞ:

Demek bugündü.

I YURTTAŞ (tedirgin):

Canım, ne diye kaçmak istemedi peki?

III YURTTAŞ:

Kaçsaydı, bizden biri olurdu.

I YURTTAŞ:

Ne yani, bizi beğenmiyor musun?

III YURTTAŞ (alaylı):

Sen beğeniyor musun?

(Herkes utanır, başını eğer. Çıkarlar.)

(Zindan. Kapının önünde Gardiyan, Kriton ve Apollodoros)

GARDİYAN:

Erkencisiniz bu sabah.

KRİTON *(iç çekerek):*

Ee, son günü.

GARDİYAN:

Bugün resmen haber gelecek hükümetten.

KRİTON:

Kötü bir iş söz konusu oldu mu,
pek düzenli çalışırlar nedense;
hiç bir şeyi ihmal etmezler.

APOLLODOROS *(heyecanlı):*

Her şey hazır demek?

GARDİYAN:
Başka şeyleri bilmem, ama baldıran hazır.
Bugün ben de bulunmak istiyorum konuşmada.
KRİTON:
Duyulursa, işinden olursun zindancıbaşı
GARDİYAN:
Kurtulmuş olurum ben de! Mahkûmluğun
bir başka türlüsü bu gardiyanlık.
Sokrates'i dinlerken ruhum genişliyor.
Buyurun beyler, girelim.
(Kapıyı açarak)
Günaydın Sokrates! Selâmla dostlarını!
SOKRATES:
Oo, günaydın Kriton! Günaydın Apollodoros!
Günaydın zindancıbaşı! Nasılsınız bakalım?
APOLLODOROS:
Sağ ol Sokrates.
KRİTON:
Eksik olma dostum.
APOLLODOROS:
Ne kadar iyisin bu sabah Sokrates!
Hiç böyle görmemiştik seni, böyle genç, dinç.
Değil mi Kriton?
KRİTON:
Öyle ya!
APOLLODOROS:
Yepyeni bir parıltı var yüzünde.
SOKRATES *(gülerek)*:
Yepyeni bir güneşten yansıyor da ondan.
Zindancıbaşının konağı anlaşılan yaradı bana.
GARDİYAN:
Bu taş bana mı Sokrates?
SOKRATES *(gülerek)*:
Şana bu gül, zindancıbaşı!

Sen namuslu bir gardiyansın.
GARDİYAN:
Gardiyanlığın namuslusu olur mu Sokrates?
SOKRATES:
Dilerim, bir gün, çok sonra da olsa,
gardiyanlığın bir gereği kalmasın insanlara.
Yine dilerim, o mutlu günlere dek
namuslu gardiyanlar eksilmesin dünyadan.
Dostlarım, neydi bugünkü konuşmamız?
KRİTON:
Ruhun ölmezliği ve bilgenin yaşayışı.
APOLLODOROS:
Önce bir şey sormak istiyorum Sokrates...
Nasıl oldu da birden merak sardın şiire?
SOKRATES *(gezinerek)*:
Yorgun bilinci, Apollodoros,
günlük yaşayışın yüklerinden kurtarıyor şiir,
aklın tortusundan arıtıyor ruhu. Kim bilir, ,
belki ben de, yeryüzünden ayrılmadan
varlığımın safrasını atmak istedim
şiirin yardımıyla.
APOLLODOROS *(ağlamaklı bir öfkeyle)*:
Lânet olsun seni yeryüzünden ayıranlara,
seni bizden ayıranlara lânet olsun!
(Apollodoros'un hali Kriton ile Gardiyana da geçer.)
SOKRATES:
Apollodoros! Sevgili Apollodoros!
Sen de mi Kriton? Zindancıbaşı!
Bu taşkınlık sahnelerinden kaçınmak için
sabah erkenden yolladım karımı.
(Gardiyana bakar, güler.)
KRİTON:
Neden gülüyorsun Sokrates?
SOKRATES:

Nasıl gülmezsin bu duruma Kriton?
GARDİYAN *(gözlerini silerek):*
Hangi duruma Sokrates?
SOKRATES:
Mahkûm güler, gardiyan ağlar,
ne günlere kaldı sağlar!
(Gülüşürler. Sokrates gezinerek)
Gelelim asıl konumuza beyler:
Düşünce erleri, yani bilgeler
yalnız ölmek için çalışırlar durmadan.
Ama halk bilmez görünür bunu,
çünkü tembeldir; gerçeğin tek yüzüyle
daha rahat yaşanır çünkü.
GARDİYAN:
Burayı pek anlıyamadım ben.
APOLLODOROS *(gülerek):*
Bir günde bilge olmak istiyor zindancıbaşı!
SOKRATES:
Aklını bulandırmayan herkes
her zaman çözebilir en karanlık düğümleri.
GARDİYAN:
Yine de sen yardımını esirgeme Sokrates,
biraz daha açarak konuş.
SOKRATES:
Ölüm, ruhun bedenden ayrılması değil mi?
GARDİYAN:
Başka ne olacak?
SOKRATES:
Ruh değil midir aklm barınağı?
KRİTON:
Elbette.
SOKRATES:
Bedenin baltalayıcı etkileri nice azalırsa
onca bağımsız kalmaz mı akıl kendi yurdunda?

APOLLODOROS:
Apaçık, Sokrates!
SOKRATES:
Öyleyse ruhu bedenden iyice bir ayırmak,
akla mutlak bağımsızlık sağlamak değil de
nedir bilgelik, bile bile ölmek değil de ne!
KRİTON:
Peki ama Sokrates, yaşamak
bu dünyada yaşamak değil midir?
GARDİYAN:
Öyle ya!
APOLLODOROS:
Burda değil mi varımız yoğumuz?
GARDİYAN:
Yaa!
KRİTON:
Aklı öyle her şeyden bağımsız kılmak
aykırı düşmez mi akla, dostum?
SOKRATES:
Her şey karşıtıyla birlikte vardır Kriton:
sıcağın karşıtı soğuk, güzelinki çirkin,
uyanıklığın karşıtı ise uyku.
Yaşamanın karşıtı ne peki?
KRİTON:
Ölüm, tabii.
SOKRATES:
Karşıtlar birbirinden doğmazlar mı?
KRİTON:
Elbette.
SOKRATES:
Uyanıklıktan uyku doğar. Peki uykudan?
GARDİYAN *(atılarak):*
Uyanıklık! Öyle ya,
uykudan uyanmıyor muyuz her sabah!

APOLLODOROS *(gülerek):*
Yaşa zindancıbaşı, sen de uyandın gitti!
SOKRATES:
Peki dostlarım, yaşamdan ne doğar?
APOLLODOROS:
Ölüm.
SOKRATES:
Peki, bilge dediğin
her şeyin kaynağını arayan değil midir?
KRİTON:
Evet.
SOKRATES:
Öyleyse yaşamak
ölümü aramaktır bilge için.
APOLLODOROS:
Ölmek yok olmaktır ama Sokrates!
SOKRATES *(gezinirken):*
Karşıtlar birbirinden...
(Ansızın dönüp Gardiyana)
ne yapar demiştik, zindancıbaşı?
GARDİYAN *(sıçrayarak):*
Doğar demiştik!
SOKRATES:
Yaşamaktan ölüm doğduğuna göre,
ne doğar ölümden, dostlar?
GARDİYAN (atılarak):
Yaşamak!
SOKRATES:
Yaşamayı bırakanlar nereye giderler?
APOLLODOROS:
Ölüme.
SOKRATES:
Yaşamaya gelenler nerden gelirler peki?
KRİTON:

Ölümden.

SOKRATES:

Öyleyse dostlarım, ölüme gideceğim
ama yine geleceğim ben.
Canlılar arasında görüneceğim çağ çağ,
her seferinde daha güçlü, daha sağ!

(Kapı vurulur.)

GARDİYAN *(telâşlı):*

Geldiler! Gideyim ben.

(Koşarak çıkar. Apollodoros ile Kriton son derece heyecanlanırlar.)

SOKRATES:

Sakin ol Apollodoros! Kriton!
Demin gösterdim ya, birlikte gördük ya:
her şey akla göre, akla uygun. Onun için
sakin olalım dostlar, sakin.

(Kapı açılır, Gardiyan görünür, ağlamaklı. İki asker girip sahnenin iki yanında yer alır.)

Anladım zindancıbaşı. Sakin olalım.
Hoş bir usul ile yapalım töreni.
Önce bir yıkanmak istiyorum dostlar.
Hem siz ölü yıkamak zahmetinden kurtulursunuz,
hem de ben arınmış olarak geçerim öte yana.

KRİTON *(güçlükle konuşarak):*

Karınla çocuğun için kaygılanman gerekmez.
Ölümünden sonrası için bir dileğin var mı,
nasıl kaldıralım Sokrates... cenazeni?

SOKRATES *(gülerek):*

Baldıran özünü içer içmez
bedeninde değil artık Sokrates.
Kalan sağlara göre hazırlayın töreni.
Bana izin dostlar. Geç kalmıyayım
bir an önce yıkanayım da. Sakın ha Apollodoros!
Kriton, sakın ha!

(Yıkanma yerine gider. Apollodoros hıçkırmaya başlar. Sağdan Atinalılar girerler; kaygıyla, heyecanla bakarlar zindandan yana.)

KRİTON *(kendini zor tutarak):*
Yavaş ol Apollodoros!
(Gardiyan da ağlar.)
Sen de zindancıbaşı! Sıkalım dişimizi dostlar.
Başka bir şey gelmiyor elimizden,
bari işini güçleştirmiyelim.
Törenden sonra bol bol ağlarız.
Onun dilediği gibi yaşıyacağız ondan sonra da,
böylece aramızda yaşıyacak, bizde yaşıyacak o.

ATİNALILAR *(üzgün ama inançlı):*
Bizde yaşıyacak o!

KRİTON:
Kuşaktan kuşağa aktaracağız onu.

ATİNALILAR:
Kuşaktan kuşağa

KRİTON:
Biricik dostumuzu, büyük kılavuzumuzu.

ATİNALILAR:
Büyük kılavuzumuzu!

KRİTON:
Şşşt! Apollodoros! Tut kendini, n'olur!
Geliyor, bak!
(Apollodoros sakinleşir.)

SOKRATES *(gülümseyerek girer):*
Haydi bakalım zindancıbaşı! Ezilmişse
getiriver şu baldıran şerbetini;
eziver çabucak, ezilmemişse!
(Gardiyan ağlıyarak çıkar.)
Ne ince duygulu adam şu gardiyan!
(Gülerek)
Savcının kulağına gitmese bari bunlar.

Platon'dan ne haber Apollodoros?
Neden beni görmeye gelmedi hiç?

APOLLODOROS *(güçlükle):*
Ağır hasta da ondan, günlerdir yatıyor.
Olup biteni kendisine birbir iletiyorum ben.

KRİTON:
Bugün gelirken de uğradık. Dedi ki:
«Kafam ve yüreğimle onun yanındayım,
Sokrates adı kutlu olsun sonsuza dek!

SOKRATES *(duygulanır):*
Platon adı da kutlu olsun,
hepinizin adı kutlu olsun dostlar;
kutlu olsun bütün acılarım, sevinçlerim,
kutlu olsun bu an, sonsuza dek!
(Gardiyan girer.)
Ver zindancıbaşı!
(Zehir kabını alır.)
Hoş geldin baldıran!
Sen buraya, ben oraya!
(Tadına bakar. Çevresindekiler ve dışardaki Atinalılar acıyla gözlerini yumarlar bir an.)
Hımm... tadı buruk, ama
sanıldığı kadar acı değil mi ne...
(İçer. Hıçkırıklar başlar yine.)
Az kaldı dostlarım, biraz daha sıkın dişinizi.
Oh! Hele şükür, bitti. Söyle zindancıbaşı,
işini kolay görmesi için
nasıl yardım etmeliyim zehirime?

GARDİYAN *(yutkunarak):*
Gezin biraz, Sokrates.
(Sokrates, ağır ağır gezinmeye başlar. Kriton ile Gardiyan sessiz sessiz ağlarlar. Apollodoros artık kendini tutamaz, acıdan adeta uluyarak dışarı uğrar,

Atinalıların yanına gelir, başını yurttaşlardan birinin omuzuna kor, katılır kalır.)

SOKRATES *(gezinerek):*
Sakin olun dostlarım, sakin olun.
Demin birlikte görmüştük hani:
her şey akla göre, akla uygun.
(Hıçkırıklar kesilir.)
Bacaklarım ağırlaşıyor zindancıbaşı,
ne yapmam gerek şimdi?
(Atinalılar. taş kesilmiş gibi, dikkatle bakarlar zindandan yana.)

GARDİYAN *(güçlükle):*
Sırtüstü uzanıver Sokrates. Uzan da
yoklıyayım ayaklarını, bacaklarını.

SOKRATES *(uzanarak):*
Hadi gel.

GARDİYAN *(ayağını sıkarak):*
Sağ ayağını sıkıyorum Sokrates,
duyuyor musun?

SOKRATES:
Hayır zindancıbaşı. Her bir yerim katılaştı.
Ellerim, bacaklarım. Ve her şeyim.
Soğuk. Soğuk.

GARDİYAN:
Soğukluk yüreğe gelecek birazdan.
Yüzünü örtebilir miyim Sokrates?

SOKRATES *(güçlükle):*
Peki.
(Gardiyan örtüyü yüzüne doğru çekerken)
Bu örtü inerken yüzüme,
bir başka perde kalkıyor gözlerimden.
(Başını hafifçe kaldırarak)
Sağlık tanrısına bir adağım var Kriton,

(Kulağına fısıldar)
bugün yerine getirsen...
(Başı düşer. Kriton tam bir şey diyecekken, Gardiyan susmasını işaret ederek Sokrates'in yüzünü örter. İkisi de saygıyla geri geri, halka doğru çekilirken, sahne yavaş yavaş kararır. Işık yalnız Sokrates'in ölüsü üzerinde kalır. Derken)
SOKRATES'İN SESİ *(derinden):*
Uyanıp düşünmek gerek yurttaşlarım
uyanıp düşünmek!
(Işık yavaş yavaş artarken)
I YURTTAŞ *(üzgün ve cansız duran Atinalıları omuzlarından sarsarak):*
Uyanıp düşünmek gerek yurttaşlarım!
II YURTTAŞ *(hatırlayarak):*
Düşünüp uyanmak gerek!
III YURTTAŞ:
Düşünüp uyanmak!
(Işık şiddetle artarken)
YURTTAŞLAR:
— Uyanmak! Uyanmak!
— Uyanıp düşünmek!
— Düşünüp uyanmak!
HEP BİRDEN:
Uyanmak! Uyanmak! Uyanmak!

PERDE

VARLIK
BÜYÜK
cep
Kitapları

Gitgide gelişmekte olan tiyatromuza elimizden geldiğince bir yardımımız olması için hazırladığımız bu diziyi, yavaş bir ölçüde de olsa, yürütmeye çalışıyoruz.

Bu dizimiz içinde Shakespeare, Molière, Gogol, Çehov, Hauptmann, Lorca, Miller, Sartre, Ionesco gibi dünyanın en ünlü oyun yazarları yanında çağdaş Türk edebiyatının önde gelen sahne yazarlarını da sunuyoruz zaman zaman. Bunların en güçlülerinden biri olan A. Turan Oflazoğlu'nun bu oyunu, dizimizde yer alan ilk eseridir. Onu da zevkle okuyacağınıza inanıyoruz.